

José Goterris Sanmiguel és un dels fills de Vila-real que més ha enaltit el seu poble, al dedicar-li a ell el més interessant de les seues composicions musicals.

El «Himno a Villarreal» i la «Marcha de la Ciudad», entre d'altres, són distintiu del nostre ésser. Ens emmarquen a les festes i ens alegren; ens acompanyen en actes solemnes i ens estimulen; ens recorden el nostre deure cívic i ens uneixen com a poble.

Goterris va saber interpretar els sentiments de Vila-real, la vida de Vila-real, i li va posar música. Per ell podem cantar-la amb realisme.

La música de José Goterris entra dintre l'ànima dels vila-realencs, penetra al nostre interior i fa que expressem a cor comú de poble el que som i vivim.

Amb això Goterris Sanmiguel segueix viu entre nosaltres. És u dels fills més insignes de Vila-real.

Un gran admirador seu ha escrit esta biografia de José Goterris Sanmiguel, en la que ens dona a conèixer moltes dades d'interés que permaneixien oblidades. L'ha estudiat, i les seues investigacions són donades a conèixer en aquesta publicació. En açò l'autor ha posat interés i estima i ens dona una visió clara del nostre famós músic.

(De la presentació de Serafí Sorribes)

TEMES VILA-REALENCs
SERIE III NÚMERO 13

PUBLICACIONS DE L'IL·LUSTRÍSSIM
AJUNTAMENT DE VILA-REAL

EMILIO J. SANTOS ANDRÉS

EL MESTRE GOTERRIS

ASSAIG BIOGRÀFIC

EL MESTRE GOTERRIS

A.M.V.

Biblioteca

109

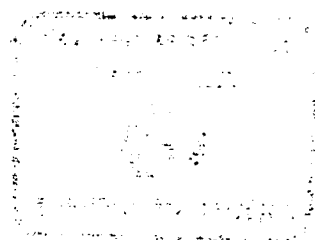
13

52
MM/H

EL MESTRE GOTERRIS

CAIN
mes
109

EMILIO J. SANTOS ANDRÉS

EL MESTRE GOTERRIS

TEMES VILA-REALENCs
SERIE III NÚMERO 13

PUBLICACIONS DE L'IL·LUSTRÍSSIM
AJUNTAMENT DE VILA-REAL

PRESENTACIÓ

José Goterris Sanmiguel és un dels fills de Vila-real que més ha enaltit el seu poble, al dedicar-li a ell el més interessant de les seues composicions musicals.

El «Himno a Villarreal» i la «Marcha de la Ciudad», entre d'altres, són distintiu del nostre ésser. Ens emmarquen a les festes i ens alegren; ens acompanyen en actes solemnes i ens estimulen; ens recorden el nostre deure cívic i ens uneixen com a poble.

Goterris va saber interpretar els sentiments de Vila-real, la vida de Vila-real, i li va posar música. Per ell podem cantar-la amb realisme.

La música de José Goterris entra dintre l'ànima de vila-realencs, penetra al nostre interior i fa que expressem a cor comú de poble el que son i vivim.

Amb això Goterris Sanmiguel segueix viu entre nosaltres. És u dels fills més insignes de Vila-real.

Un gran admirador seu ha escrit esta biografia de José Goterris Sanmiguel, en la que ens dóna a conèixer moltes dades d'interés que permaneixien oblidades. L'ha estudiat, i les seues investigacions són donades a conèixer en aquesta publicació. En açò l'autor ha posat interès i estima i ens dóna una visió clara del nostre famós músic. És Emilio J. Santos Andrés, Professor d'E.G.B., nascut a la Ribera de Cabanes, descendent de vila-realencs i veí de Vila-real. Un vila-realenc més.

Aquest assaig biogràfic feia falta al nostre poble.

Avuí poden gaudir del gustós treball d'Emilio J. Santos, estudi que perdurà per a la posteritat i podrà ser base per a una major ampliació.

Sabem que està per fer el detallat anàlisi de les composicions i l'estil de la música de Goterris Sanmiguel. Això està reservat a especialistes en la matèria, que ens diran de la seua gran vàlua.

Allò que és biogràfic i familiar, les seues dots i l'anècdota, i el treball principal del nostre gran músic, creiem, està ja reflectit ací.

Vila-real va dedicar un carrer i el Conservatori de Música al mestre Goterris. Avui li dedica aquesta publicació que tothom llegirà amb gust.

Fruit de pacient investigació i recopil·lació, se'ns presenta aquesta obra, que empeny a ser anella en la cadena de llibres biogràfics dels fills il·lustres de Vila-real.

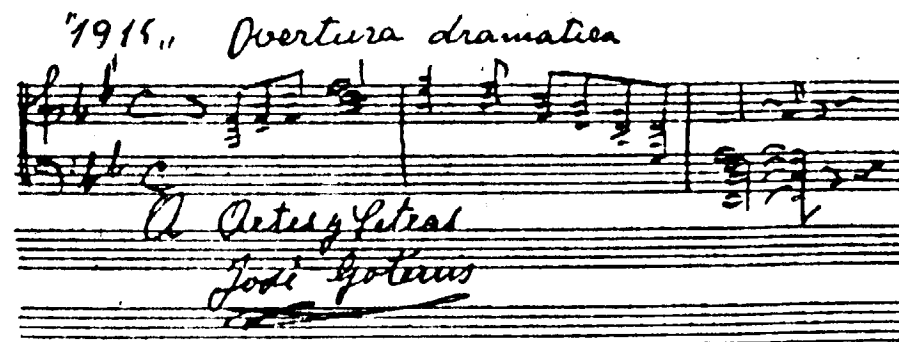
Emilio J. Santos ens porta de pàgina en pàgina, d'una manera plaent, per les diferents facetes de José Goterris, la seua vida i obra.

El mestre Goterris mai no serà ignorat al seu poble.

Amb la música de Goterris, Vila-real viurà sempre amb major força la seua identitat.

Serafi Sorribes Carceller.

A Carmen
Andrés
y Conchita

PRÒLEG.

Ja fa molt de temps vaig conèixer a un home que havia estat alumne del mestre Goterris. Em va parlar d'ell i em comentà que malgrat ser un bon mestre, director i compositor, no era gaire conegut a la nostra ciutat. Aleshores vaig començar a recollir documents per tal de fer un assaig biogràfic. Foren moltes les dificultats per aconseguir l'objectiu i ho vaig deixar córrer. Però aquesta vida està basada en experiències i fracassos i a mí allò em va servir de molt. Entre d'altres coses perquè vaig tenir el gust i l'honor d'establir relació amb persones acostades al seu cercle d'amistats, de tractar amb familiars propers com són els seus néts i sobretot, amb una persona que m'impressionà molt i que morí al poc de temps, malauradament. Em refereisc a un home que tenia del mestre uns records vivíssims, malgrat els anys passats; una persona que l'adorava i que n'estava convençut que si la mort no hagués escapçat la seua carrera hi haguera arribat molt lluny en el camp de la música. Parle del seu gendre, el senyor Antonio Meseguer.

Als pocs dies de mantenir una conversa amb ell sobre el mestre Goterris i en la que havien quedat per a una posterior entrevista, em vaig assabentar, un diumenge a la vesprada que li feien l'enterrament aquell dia. No vaig poder fer més que anar al sepeli.

Degut a la desil·lució que em va produir la desaparició del senyor Antonio Meseguer, totes les dades que tenia sobre el mestre Goterris han dormit dintre d'una carpeta, esperant el moment en què l'estat d'ànim o la inspiració m'empenyeren a prendre de nou la ploma i començar seriosament.

M'agradaria que aquestes línies que precedeixen el treball foren un agraïment a Mossén Serafí Sorribes Carceller, cinctorrà de naixença i vila-realenc de cor, que mai ha deixat d'animar-me i recordar-me que era una llàstima que Vila-real no tinguera una recopilació de les dades que existeixen sobre el mestre Goterris.

Per suposat tinc el deure d'agrair també al senyor Antonio Meseguer el seu ajut i que serveixi açó com un xicotet homenatge a la seua persona que perdurarà al meu record. També done les gràcies a José M. Meseguer i la seua esposa, néts del mestre, que tan amablement em van brindar tota la documentació que tenien al seu poder.

INTRODUCCIÓ.

José Goterris Sanmiguel és, sens dubte, un fill il·lustre de Vila-real. Llauredor, músic, compositor i director de la Banda de la nostra ciutat, fou un creador prolífic. Per desgràcia moltes de les seues obres es cobreixen de pols esperant la mà de l'apassionat a la música que les allibera de l'oblit. Malgrat això, alguns dels seus treballs són coneguts per tots els vila-realencs. N'hi ha prou en citar com exemple el «Himno a Villarreal» o la «Marcha de la Ciutat». Però algunes de les seues composicions mai no han vist la llum; d'altres, que han estat estrenades, són absolutament desconegudes a hores d'ara.

Aquestes pàgines tenen la modesta pretensió de reivindicar per a Vila-real la figura i l'obra del mestre Goterris. Potser ha arribat el moment de fer justícia a un home que, per ser vila-realenc de cap a peus, deu tenir un lloc en la nostra xicoteta història. Pocs com ell han estimat la terra que els ha vist nàixer i de la qual no es volgué allunyar mai.

Deixeble de Tárrega, dedicà quinze anys de la seua vida a l'estudi de la guitarra, deixant-la després per l'harmonia i la composició. Però en els moments de destret retornava a aquest instrument, els secrets del qual havia descobert a la vora de l'insigne Mestre. La resignada i abandonada guitarra que Tárrega havia encimbellat a la categoria suprema d'instrument de concert fou, sens subte, el que l'adreça pels camins de la música.

Va ser Director de la Banda des de 1911 fins la seua mort. Al llarg de la seua vida passejà, junt als seus músics, el nom del nostre poble per totes les terres llevantines. Quan la fortuna semblava que li feia un somriure i que les seues qualitats com a compositor i director començaven a ser-li reconegudes el va sorprendre la mort, escapçant una carrera que prometia ser fecunda. Tots els que el van conèixer i tots els que no havent-lo conegut coneixen la seua música, asseguren que era excepcional, que, de no haver mort tan aviat, el seu nom haguera estat escrit amb lletres d'or a la història de la música.

NOTA:

Els documents transcrits ho han estat literalment, tal com els he trobat a les fonts. Això ha estat així per tal de facilitar qualsevol tasca de consulta a possibles interessats. Queda clar, puix, que allò que siga un document original, serà còpia, tot i respectant el llenguatge de la font. Al mateix temps he respectat els noms castellans de les persones esmentades.

GENEALOGIA.

José Goterris Sanmiguel va ser fill de Ramón Goterris Cubedo i Concepción Sanmiguel Broch.

Els avis, per part de pare, foren Ramón Goterris i Francisca Cubedo; per part de mare, Simón Sanmiguel i Concepción Broch.

BRESSOL.

Naix José Goterris Sanmiguel al domicili del seus pares, a una casa del carrer de l'Hospital, sense número, el 27 de Maig de 1873, a les onze de la nit, segons consta al Registre Civil de la nostra ciutat i als arxius de l'Església Arxiprestal.

«Miércoles veinte y ocho de mayo de mil ochocientos setenta y tres. Yo el infrascrito Coadjutor de Villarreal, Obispado de Tortosa, bautizé solemnemente en esta parroquia, a un niño llamado José que nació ayer á las once de la noche, hijo legítimo y natural de Ramón Goterris y Concepción Sanmiguel. Abuelos paternos: Ramón Goterris y Francisca Cubedo. Maternos: Simón Sanmiguel y Concepción Broch, todos de esta. Padrinos: Florencio Batalla y Bernat y Consuelo Goterris Cubedo, á quienes advertí el parentesco espiritual y demas obligaciones contraídas.

Fernando Badal».

Aquesta és la transcripció literal de l'anotació n.º 212 del volum XIX de Baptismes del Registre de l'Església Arxiprestal.

D'altra banda, i dos dies més tard, tres després del naixement, és inscrit per la seua besàvia al Registre Civil, sent Jutge municipal Jaime Petit i Secretari José Meseguer Cabedo.

«En la villa de Villarreal á las nueve y media de la mañana del día treinta de Mayo de mil ochocientos setenta y tres, ante Don Jaime Petit, Juez municipal y Don José Meseguer Cabedo, Secretario, compareció Concepción Cerisuelo, natural de esta villa, término municipal de la misma, provincia de Castellón, mayor de edad, viuda, dedicada a las ocupaciones propias de su sexo, domiciliada en dicha villa, calle del Hospital, número tres, presentando con objeto de que se inscriba en el Registro Civil, un niño; y al efecto como bisabuela del mismo, declaró:

Que dicho niño nació en la casa de sus padres el día veinte y siete del corriente mes á las once de la noche, en dicha calle del Hospital, casa sin

número.

Que es hijo legítimo de Ramon Goterris, de veinte y cuatro años de edad, labrador y Concepción San Miguel, de diez y nueve años, dedicada a las ocupaciones propias de su sexo, casados, naturales y domiciliados en esta villa.

Que es nieto, por línea paterna de Ramon Goterris, labrador y de Francisca Cubedo, dedicada a las ocupaciones propias de su sexo, mayores de edad, consortes, naturales y domiciliados en esta villa; y por línea materna de Simon San Miguel, labrador y de Concepcion Broch, dedicada a las ocupaciones propias de su sexo, mayores de edad, casados, naturales y domiciliados en esta referida villa.

Y que el expresado niño se le ha puesto el nombre de José.

Todo lo cual presenciaron como testigos Don José Chillida, soltero, propietario y Vicente Franch, casado, alguacil, mayores de edad, naturales y domiciliados en esta villa.

Leída íntegramente esta cita e invitadas las personas que deben suscribirla a que la leyeran por sí mismas, si así lo creían conveniente se estampó en ella el sello del Juzgado municipal y la firmaron el Sr. Juez y los testigos haciéndolo a ruego de la declarante que dijo no saber, Vicente Franch Manrique, de esta vecindad y de todo ello como Secretario doy fe.

Firmas y rúbricas del Secretario, Juez y testigos».

Al marge apareix el segell imprés amb tinta blava on es llegeix: «Juzgado municipal, Villarreal».

També al mateix marge del document hi ha unes anotacions que diuen:

«Contrajo matrimonio el 10 de Mayo de 1899 según consta en el libro 34, folio 32, sección 2.ª. El Juez Municipal.- Firma y rúbrica.- El Secretario.- Firma y Rúbrica».

«Falleció el 6 de Mayo de 1930 según consta en el libro 119, folio 123, sección 3.ª.- Firmas y rúbricas».

La casa on va nèixer, com diuen els documents, al carrer l'Hospital sense número, actualment correspon al 15 del carrer Artana. A la façana de la mateixa hi ha una làpida de pedra negra, obra de l'escultor Sr. Almela, amb una inscripció, gairebé il·legible, que diu: «Nació en esta casa el 27 de Mayo de 1873 el músico-compositor D. José Goterris Sanmiguel».

INFANCIA.

Ramón Goterris Cubedo i Concepción Sanmiguel Borch, llauradors de Vila-real i pares de José Goterris, tingueren deu fills. En aquella època en què el nostre poble no era el poble venturós de l'actualitat, la ciutat de la taronja i la ceràmica, és molt probable que una família amb tant de xiquet tinguera poques sobres. Més bé ho passarien apurat. Es per això que des de ben xicotets José Goterris i els seus germans van tindre que dedicarse al conreu de la terra, ajudant als seus pares.

Ja de molt menut va sentir una gran inclinació per la música, la qual cosa li portà més d'un disgust amb els seus progenitors, perquè aquesta digna professió n'estava, aleshores, poc reconeguda socialment. És més, els majors pensaven que allò de ser músic era de malfeiners. Però, malgrat això, continuà estudiant. Pel dia treballava la terra i per la nit, amb una espelma, estudiava. Els pares van arribar fins i tot a prohibir-li estudiar per la nit, però, com sol passar, la gran afecció que li veien va vèncer l'obstinació paterna i li ho consentiren en certa manera. Moltes vegades, pel matí al anar a despertar-lo la seua mare per començar la tasca al camp, se'l trobava amb la guitarra a les mans, dormint, sense haver-se gitat.

Va començar, doncs, estudiant solfeig i guitarra, tal vegada per l'admiració que sentia per qui després seria el seu mestre, l'insigne Tárrega. Més tard, canviaria aquest instrument per l'harmonia i la composició que estudiaria sota la direcció de Julián Domínguez, segons conta Mossén Benito Traver al seu llibre «Los músicos de la provincia de Castellón» (Ensayo Bio-Bibliográfico) (Villarreal 1918 Imp. J. Barberá-Castellón) i per l'estudi de contrapunt i fuga amb el mestre Llurba.

JOVENTUT

La infància que he intentat descriure és, gairebé, una mica imaginada, encara que fonamentada en converses amb persones, ja majors, que van conèixer bé al mestre. El que sí coneixem millor és la seua joventut i, per suposat, la resta de la seua vida.

M'havia quedat en la gran afecció que tenia a la música des de xicotet. Això va fer que continuara els seus estudis de guitarra, que possiblement començara al voltant dels deu anys. El model idealitzat que va tenir va ser Tárre-

Casa natalícia de Goterris al carrer Artana

ga. Es fixava i imitava la seua manera d'agarrar la guitarra, de moure els dits, els gestos... Tant és així que en certa ocasió quan accidentalment el va veure tocar, Tárrega li pregunta que qui li havia ensenyat a tocar d'aquesta manera. Goterris li contestà que ell mateix. Davant la sorpresa de l'insigne músic, el jove Goterris li explicà que ell i un amic quan s'assabentaven que donava algun concert a alguna casa, el seguien; d'aquesta mena ho havien fet moltes vegades al poble i a Borriana.

Després de conèixer a Tárrega comença a estudiar amb ell la guitarra i tots plegats donaren concerts. Hi ha constància de dues actuacions de mestre i deixeble a l'Ajuntament de Borriana.

Els estudis musicals es vorien trencats durant cert temps, malauradament.

El 24 de Febrer de 1895 començà la Guerra de Cuba. Com molts joves espanyols també va haver de complir el servei militar i li tocà anar a l'illa. No he trobat notícies de la data en la qual va anar-hi ni del temps que hi estigué. El que sí he escorcollat és què va fer a la seua estada i com va tornar a Vila-real.

En arribar a Cuba es va trobar molt desplaçat. Un home que mai no havia sortit del seu poble creuà l'oceà i es trobà a terra estranya. Els dies passaven i tan sols es consolava amb la seua guitarra.

En un moment donat un cap militar el va sentir tocar i el cridà per demanar-li que li ensenyara a la seua filla. El mestre acceptà la proposició i va començar l'ensenyament. Passat algun temps, el superior s'adonà de la tristesa que l'envaïa. Possiblement a més de tristesa agafà alguna malaltia que anava consumint-lo poc a poc. Preocupat pel que succeïa i donat que el bon caràcter de Goterris s'havia guanyat la simpatia de tota la família, el cap li preguntà què volia per sortir d'aquell estat. Goterris, amb el cor a la mà com anava sempre, li respongué que només desitjava tornar a casa. Emocionat per la sinceritat, el superior va fer el possible per a què el llicenciaren.

MADRID.

Com molts artistes de l'època va intentar promocionar-se i provar sort fora de Vila-real, i per fer-ho res millor que adreçar-se a la capital d'Espanya.

Un bon dia ell i Peiró, autor de la lletra de «La Paloma» (obra d'aquest i de Goterris, amb el mateix títol que una altra sarsuela coneguda), amb una carta de recomanació de D. Fernando Gasset per a Morote, s'encaminaren

cap a Madrid. Allí van aconseguir que es llegira l'obra a la «Zarzuela». Els van dir que estava bé, però per tal d'estrenar-la hi havia que cercar una col·laboració per al llibret. Segons el propi Goterris semblava que el col·laborador havia de ser el fill de Caballero. Peiró es negà i «La Paloma» no es va estrenar.

Madrid no li portava bons records al mestre. Tots dos les van passar negres. Per tal de poder menjar aquella temporada va haver d'apellar a la guitarra i donà un concert al Conservatori. Amb el que guanyà i fent cuplets que després venia, van poder menjar i pagar-se l'estada. Però no va ser tot dolent el que van trobar. Aquell viatge els va permetre entaular relacions amb Vicente Almela, redactor del «Heraldo de Madrid», que li va prometre un llibret.

A banda del que hem referit els van succeir tot un seguit d'anècdotes, la més humana de les quals referiré.

Passejant pels carrers de Madrid es van trobar a una cantonada a un cec que, tocant la guitarra, intentava recollir unes monedes per tal de subsistir. No devia ser gaire virtuós perquè la gent passava de llarg sense aturar-se. Al sentir les notes del benvolgut instrument, Goterris li comenta a Peiró que podrien fer-li un favor al pobre sec. La veritat era que ells, en eixos moments, n'estaven tan necessitats com el captaire, però el gran cor del mestre l'empenyia a donar ajut als altres. Sense pensar-ho dues vegades li demanà la guitarra al pobre i començà a tocar. Els vianants anaven aturant-se per escoltar i prompte es formà un rotgle. En acabant la seva interpretació el seu amic Peiró passà el barret i la gent diposità generosament les seues almoines. Li entregaren la recaptació al cec i van continuar el seu camí amb el cor satisfet i les butxaques netes.

Passades aquestes peripècies, va tornar al poble i decidí seguir composant deixant de costat la idea d'anar-se'n de Vila-real. Abandonà la guitarra i es dedicà de ple a perfeccionar els estudis d'harmonia i composició.

La seua estada a Madrid hauria de tindre lloc al voltant del 1906, ja que en el mes d'Octubre d'aquest any rep una carta del «Centro Aragonés» de la capital en la qual se li notifica que ha estat nomenat Professor numerari de guitarra i bandurria. Això ens demostra que va tindre contactes també amb aquesta entitat cultural. L'ofici diu així:

«La Junta Directiva de este Centro en virtud de concurso y de los méritos que en v. concurren, en sesión del día de ayer, nombró a V. Profesor numerario de Guitarra y bandurria.»

Lo que tengo el honor de participar a V. para su conocimiento y efectos consiguientes.

Dios que a V. g. m. a.

Madrid 14 de Octubre de 1906.

Fdo. El Secretario 1.º - Emilio Gobás.

Vº B.º El Presidente. - (Il.legible)».

NOCES.

Ratlant ja el final del segle XIX i faltant mesos per començar el XX, va decidir contraure matrimoni i formar una família. Tenia aleshores vint-i-cinc anys, segons alguns documents oficials, encara que només li faltaven dies per complir els vint-i-sis. L'esposa fou Vicenta Rambla Rovira de vint-i-cinc anys també; filla de José Rambla Nebot i de Vicenta Rovira Soriano. Es celebrà el matrimoni canònic el 10 de Maig de 1899, segons consta als arxius de L'Església Arxiprestal, al Llibre de Matrimonis n.º 9, pàgina 83 i amb la inscripció n.º 27.:

«Dia diez de Mayo de mil ochocientos noventa y nueve: Yo el infrascrito Don Lorenzo Torta, Pbro., Coadjutor de la Arciprestal de Villarreal, Obispado de Tortosa, Provincia de Castellón: ex delegatione parochi previo lo dispuesto por el Concilio Tridentino, vigente ley, desposé y casé infacie Ecclesiae por palabras de presente que hacen verdadero matrimonio a José Goterris Sanmiguel, soltero, de veinte y seis años de edad, hijo legítimo de Ramón y de Concepción con Vicenta Rambla Rovira, soltera, de veinte y cinco años de edad hija legítima de José y de Vicenta, todos de ésta. Oyeron misa y recibieron las bendiciones nupciales el mismo día. Fueron testigos Vicente Ortells Miró y Pascual Goterris Cubedo de que certifico.

Lorenzo Torta, Pbro.».

El mateix dia s'inscriu el matrimoni canònic al Registre Civil de Vila-real a la Secció 2.ª, Tom. 34, Pàgina 32:

«En Villarreal, hoy día de la fecha, se procede a inscribir el matrimonio canónico a que se refiere el acta que literalmente dice así: «En Villarreal, término municipal de la misma provincia de Castellón a diez de Mayo de mil ochocientos noventa y nueve hallándome yo el infrascrito D. Vicente Franch alguacil en la Iglesia de San Jaime, a donde me trasladé como delegado nombra-

do por el Juez municipal de la misma para asistir en cumplimiento de lo dispuesto en el artículo 77 del Código Civil a la celebración del matrimonio convenido entre José Goterris Sanmiguel y Vicenia Rambla Rovira y en virtud de orden del propio Sr. Juez declaro: Que a mi presencia el Sr. D. Lorenzo Torta, Coadjutor de dicha parroquia ha procedido a unir en matrimonio canónico a los referidos José Goterris Sanmiguel de veinticinco años de edad soltero, labrador, natural y vecino de esta villa, hijo de Ramón Goterris Cubero y de Concepción Sanmiguel Broch, y a Vicenta Rambla Rovira, de veinticinco años, soltera, natural y vecina de la misma, hija de José Rambla Nebot y de Vicenta Rovira Soriano, habiéndolos asistido a dicho acto los testigos D. José Martí Cercós y D. Agustín Llorens, mayores de edad, vecinos de esta villa _____

Los Contrayentes han obtenido el consejo paterno en primero del actual Y para que conste levanto la presente acta de inscripción del expresado matrimonio la cual será transcrita inmediatamente a la sección de matrimonios del Registro Civil de esta villa a los efectos del artículo 77 del Código Civil firmándolas conmigo los testigos y no los contrayentes por decir no saber: Vicente Franch.- José Martí Cercós, Agustín Llorens.

El acta queda archivada en este Registro Civil en el legajo correspondiente número cincuenta y nueve de la sección de matrimonios.

Villarreal a diez de Mayo de mil noveciento, digo ochocientos noventa y nueve.

El Juez Municipal firma y rúbrica. _____

El Secretario.- Firma y rúbrica. _____

Firmas y rúbricas de los testigos. _____

Al margen apareix el segell del Jutjat Municipal.

També hi ha una firma de José Goterris Sanmiguel tatxada amb una inscripció que diu: «No vale».

És curiós que en aquest document posa que els contraents no saben firmar quan hi ha constància de que el mestre Goterris sabia escriure.

Com es pot apreciar tot i comparant el document eclesiàstic i el civil existeix una diferència en l'edat a la que es va casar el mestre. Açò potser degut a què a l'hora de fer la inscripció es preguntara als contraents els anys i a un lloc digueren vint-i-cinc i a l'altre vint-i-sis per la xicoteta diferència de dies existent.

D'aquest matrimoni va néixer dos fills: Vicenta, esposa del senyor Antonio

Meseguer i José, que també va seguir les passes del seu pare al camp de la música.

NOMENAMENT.

Passen uns anys i a la fi li són reconeguts els seus mèrits i la seua vàlua. És, aleshores, per circumstàncies que ara relataré, quan és nomenat Director de la Banda.

El dia 4 de Maig de 1911 estava prevista a l'Il·lustríssim Ajuntament la sessió ordinària del ple municipal que no s'arribà a celebrar per no assistir la majoria dels edils. El senyor Alcalde, Pascual Ramos, ordenà que es convocara als interessats per a dos dies després, en compliment de l'article 104 de la Llei Municipal.

El dia 6 de Maig, en sessió ordinària en segon convocatòria, compareixen a la Casa Consistorial, l'Alcalde-President, els senyors Nebot, Ortells, Vilanova, Juan, Ferrer, López, Pesudo, Notari, Chabrera, que són anotats al marge de l'acta de la sessió.

Són molts els assumptes tractats en aquesta reunió, però només transcriuré el punt que interessa i que comença amb la següent proposició:

«Ilmo. Sr.- El Concejal que suscribe, teniendo entendido que el Director de la Banda de música de esta Ciudad D. Manuel Ahís Cerezo desde hace mucho tiempo no asiste a ninguno de los actos a que aquella concurre, habiendo además trasladado su domicilio a Castellón sin haberlo participado.- Considerando que el nombramiento y separación del referido cargo de Director es de la incumbencia del Ayuntamiento según determina el Art.º 15 del Reglamento de la Sociedad.- Propone que haciendo la Corporación uso de sus atribuciones, acuerde la separación del Director D. Manuel Ahís y el nombramiento a favor de D. José Goterris Sanmiguel.- Villarreal, 4 de Mayo de 1911».

La proposició del senyor Vilanova va ser acceptada i es nombrà nou Director de la Societat Musical al mestre Goterris. Malgrat això, el concejal senyor Chabrera va fer una observació dient que ell n'estava d'acord amb el nomenament referit sempre que ho estiguessin els músics.

Aquesta observació tenia un fonament perquè els músics, en un principi, no acceptaren de bon grau la decisió de l'Ajuntament. El propi mestre, referint-se a aquest assumpte, comentava quatre anys més tard a Fernando Calpena,

periodista de la revista «Arte y Letras»: «En un principio los músicos no estaban muy conformes conmigo; pero ya después que nos llevamos el 2.º premio de Burriana, empezaron a tener confianza». El que és cert és que les mateixes persones més endavant van arribar a adorar-lo. («Arte y Letras», Año V, n.º 11, 2.ª Epoca, 15-8-1915).

Després de la nominació a la sessió de l'Ajuntament s'envià a la Societat Musical un ofici que deia:

«Alcaldía Constitucional de Villarreal.- Sección de Secretaría.- Negociado de Personal.- N.º 430.- A los efectos correspondientes pongo en su conocimiento para que lo participe a esa Sociedad que el Ilmo. Ayuntamiento que presido, en sesión del día de hoy ha acordado nombrar Director de esa Sociedad, a D. José Goterris Sanmiguel, a quien se le dará posesión de su cargo inmediatamente y le serán guardadas todas las consideraciones que merece.- Dios guarde a Ud. m. a. Villarreal 6 de Mayo de 1911.- Fdo. Pascual Ramos.- Sr. D. Bautista Ortells Costa, Subdirector de la Sociedad Musical de esta Ciudad».

Arran d'aquest ofici es celebrà a la Societat Musical la sessió del 8 de Maig a la que assistiren, segons l'acta, la majoria dels músics. Aquesta acta diu el següent:

«SESION EXTRAORDINARIA DEL 8 DE MAYO DE 1911

En el Salón de academias de la Sociedad Musical de esta Ciudad, a ocho de Mayo de mil novecientos once.

Reunidos mayoría de músicos, componentes de la misma, D. Juan Bt.ª Ortells, subdirector de dicha Sociedad, manifestó que el Ilmo. Ayuntamiento de esta Ciudad, le había mandado un oficio que decía lo siguiente...».

(Segueix la còpia literal de l'ofici esmentat abans).

Después de larga discusión se acordó admitir a dicho señor Goterris, guardando las consideraciones que le son merecidas, sin que nadie protestara contra dicho señor.

Sin tener más asuntos de que tratar se levantó la sesión extendiéndose la presente, que firman los señores concurrentes que saben, de que yo el Secretario certifico.- Fdo. Agustín Guardiola, Juan Bt.ª Ortells, Joaquín Mezquita, Agustín Martí, Pascual Rubio, José Porcar, Pascual Broch». (Llibre d'Actes de

la Societat Musical de Vila-real).

És significativa la frase «sin que nadie protestara». Sembla que no es vol reflectir a l'acta el que realment passà, ja que com hem vist abans en paraules del propi Goterris, no va ser acceptat de bona gana. A més a més, tots els testimonis m'han assegurat que això era cert.

Un cop rebut el nomentament i llimades les divergències amb els músics, començà la seua tasca de Director i mestre. La Banda que havia estat una bona temporada gairebé sense batuta va tornar a brillar. El mestre Goterris es prengué molt d'interés i posà tota la seua il·lusió en recuperar-la i captar nous educands.

El fruit d'aquesta llavor es va veure prompte. Ben aviat guanyà un segon premi en un Certamen de bandes celebrat a Borriana i llavors els que en un principi no l'acceptaren es van convèncer i van creure en ell. Això va ser el 15 de Setembre de 1983.

Però no acabaren ací els premis. L'any 1915 tornà a guanyar la nostra Banda, sota la seua direcció, un altre segon a la mateixa ciutat, i el que es més important, un segon a València (Primer accèssit de la primera secció, valorat en 2.000 ptes., el 31 de Juny de 1915). Per cert que aquest no era el que mereixia la interpretació que havien fet i van sortir convençuts que era el primer el que els corresponia. Aquesta confiança la donaren alguns membres del jurat que els felicitaren en acabar totes les actuacions. Era costum, aleshores, que la banda que queda en primer lloc es dirigira cap al Pavelló, fent un cercavila, per tal de rebre el guardó.

Així ho feren els músics i Director i la sorpresa va ser gran en arribar i comunicar-los que havien quedat segons, ja que el primer premi havia estat per a la Banda de Montcada. Per alguna oculta intriga es va canviar el veredicta a última hora.

En aquest Certamen estrenà el mestre Goterris la seua «OBERTURA DRAMATICA 1915», més coneguda com «EUROPA 1915» i de la qual en parlaré d'una manera més ampla quan ho faça de la seua obra en general.

Desanimat per aquesta injustícia m'han dit que va decidir no participar-hi més en cap altre certamen. Malgrat això encara ho va fer a un a Castelló de la Plana, en el que s'havia de portar com a peça obligada l'obra «El Rey Lehar» i que li va crear molts problemes amb el Director Sr. Felip que n'estava

al jurat.

Després d'aquestes experiències es dedicà de ple a la direcció i a la seua gran passió: la composició.

Feia molts anys que estava cercant un llibret per fer la que seria la seua gran obra. El redactor del «HERALDO DE MADRID», Vicente Almela, li n'havia promès un, però no arribava. Decidit a tot, pensà en un dels nostres escriptors més il·lustres: D. Jacinto Benavente. No pensant dues vegades la cosa li escriu demanant-li un llibre o l'autorització per a musicar una de les seues obres. Possiblement aquesta idea fora del poeta Francisco Moreno amb el que tenia una gran amistat.

D. Jacinto Benavente li contestà el 19 d'Octubre de 1916, tot i dient-li:

«Sr. D.
José Goterris
Villarreal

Muy distinguido Sr. mío: Recibo su carta, y con mucho gusto le complacería; pero hace tiempo que tengo autorizado al Maestro Barrera para poner música a «La noche del sábado»

*Deseando serle más útil en otra ocasión, queda de Vd. At.s.s.
q.e.s.m.*

Jacinto Benavente»

Possiblement el mestre Goterris tornara a insistir perquè sis dies després, el 25 d'Octubre del mateix any, li tornà a escriure l'escriptor en aquests termes:

«Sr. D.
José Goterris
Villarreal

Muy distinguido Sr. mío: Recibo su carta, y puede V. desde luego elegir una obra, a excepción de «La noche del sábado» y «La fuerza bruta», que ya las tengo comprometidas.

De V. At. s.s.

q.e.s.m.

Jacinto Benavente»

El mestre va tornar a insistir i finalment, un mes després d'aquesta missiva, el 22 de Novembre, rep una altra contestació:

«Sr. D.

José Goterris

Villarreal

Muy distinguido Sr. mío: Recibo su atenta carta, y queda v. autorizado para poner música a la adaptación lírica de «El Dragón de fuego». Pero debo advertirle que yo, por mis ocupaciones y trabajos, no podré hacer dicha adaptación.

De V. muy at. s.s.

q.e.s.m.

Jacinto Benavente»

Lamentablement no he trobat cap de les cartes que el mestre li adreçà a D. Jacinto Benavente. Es de suposar que constaran als arxius de l'escriptor.

Aconseguida l'autorització de l'autor de la lletra, Goterris es va poar a treballar en la música, ajudat en l'adaptació per Francisco Moreno. Amb tota la cura possible, acarontant el llibret, cercant la perfecció, va musicar l'obra escrita en 1903.

El resultat va estar sorprenent. Ara només cal ressenyar que aquesta òpera hagués pogut tindre molts èxits si el mestre Goterris no haguera tingut un gran defecte o una gran virtut: el seu vila-realerisme. I ho dic perquè si no s'hi hagués negat a sortir de Vila-real per anar-hi a Barcelona és possible que l'obra haguera estat estrenada al Gran Teatre del Liceu.

Es va presentar «El Dragón de fuego» al Certamen d'òperes del Liceu i d'entre més de seixanta, va quedar entre les tres finalistes. Un amic de Barcelona li aconsellà, mitjançant una carta, que anara a promocionar-la; però, tal vegada per la senzillesa de cor o per estar decebut dels certaments, es negà. He de fer constar que l'òpera guardonada tan sols es va posar en escena una vegada.

Mort ja el mestre, Mossén José Ochando Badal, nascut al poble el 10 de Juny de 1883 (Tom de Baptismes, pàgina 2.454, anys 1881-1884; Arxiu de l'Església Arxiprestal) i mort el 16 de Juny de 1936 (Tom 15 de Defuncions, pàgina 142; del mateix arxiu), amic de la infància i íntim amic posteriorment de José Goterris, aleshores Prevere de Vila-real, li dedicà un article al «Diario de Castellón» en Maig de 1931 en el que parla de l'amor especial que el mestre tenia a «El Dragón de fuego»:

«Tenía él en el Dragón todos sus amores y todas sus esperanzas: amores porque fue el Dragón su obra más concienzudamente escrita y la que más desvelos y sacrificios le costó, y también más disgustos. Y esperanzas, porque creía él, y hubiera sido verdad de haberse puesto en escena que su Dragón hubiera abierto de par en par las puertas de los teatros y de las editoriales.

A propósito del Dragón, recuerdo una escena triste, muy triste, de los últimos días del llorado amigo. La enfermedad seguía enseñándose en su ya debilitado cuerpo, y el médico de cabecera comenzaba a perder esperanzas. Se llamó a un especialista de la capital, y después de reconocerlo minuciosamente, manifestó a su familia y al que esto suscribe, que se trataba de un caso grave, muy grave, pero aún no del todo desesperado. Y fue entonces cuando su hija, encarándose con el doctor y con lágrimas en los ojos, le dijo: «Haga usted lo que pueda, doctor, cúrelo usted, para que mi padre pueda estrenar el Dragón de fuego».

Veiem, doncs, que fins i tot a l'hora de la mort, encara, ell i els seus fills, pensaven tan sols en què eixa obra absolutament desconeguda a hores d'ara musicalment parlant, fos estrenada. En veritat és el treball més complet del mestre.

Pero tornem-hi a agafar el fil. L'estada a Madrid li va servir a Goterris per fer coneixences. Una de les noves amistats va ser la de Vicente Almela; però encara n'hi ha més. Elaleshores Subdirector del periòdic «EL SOL», Ruiz de Velasco, també es contava entre els seus amics. Es conserva una carta amb molta tendresa que li adreçà Ruiz de Velasco el 20 de Desembre de 1921.

Sr. D. José Goterris:

Querido amigo:

Acabo de recibir sus dos cajas de mandarinas, y excuso decirle a usted cómo han sido recibidas por la gente menuda. De modo que en nombre de los chiquillos y en el mío, muchísimas gracias.

Nada me dice V. de sus proyectos ¿Hace V. algo».

Yo le mandaré un couplet uno de estos días, pues he hecho dos y no me gustan.

Feliz salida y entrada de año, y hasta adentro de poco que le escribiré, mande como guste a su amigo que le quiere,

Ruiz de Velasco».

Un dels violinistes, director y compositor, amb més fama per aquells anys, també va mantenir correspondència amb ell. Es tractava de l'insigne i internacional Enrique Fernández Arbós, deixeble de Monasterio, de Vieuxtemps, de Gevaert y de Joachim, professor de violí al Conservatori de Madrid, membre del quartet format per ell, Albéniz, Rubio i Gálvez i Director de l'Orquestra Simfònica de Madrid. En una carta datada a Madrid el 25 de Febrer de 1929, li diu:

«Sr. D. José Goterris.

Muy Sr. mío.

Estoy completamente avergonzado de mi tardanza en contestar y yo le ruego tenga Vd. la bondad de perdonarme en atención a la vida de trabajo que llevo, de lo cual Vd. no puede tener idea. De día en día el tiempo ha ido pasando hasta hoy, que salgo de Madrid para Nueva York, y como no estaré de vuelta hasta mediados de Abril no quiero pasar más tiempo sin escribirle.

Recibí el envío de las mandarinas que tuvo Vd. la amabilidad de enviarme y de la partitura de su obra. Reciba mis más expresivas gracias por las primeras, y en cuanto a lo segundo, siento decirle con toda franqueza que no he podido encontrar tiempo para examinarla. Como Vd. habrá visto por la Prensa no hemos cesado en nuestros conciertos y desgraciadamente así seguirá hasta el verano. De manera que cuando yo vuelva a mediados de Abril Vd. me dirá si quiere que guarde la partitura hasta el próximo verano (única época en que podré examinarla) o si quiere que se le remita enseguida. De todos modos, en casa está, y seguirá.

Perdone, repito, la tardanza y en espera de su respuesta a mi vuelta de Estados Unidos, se ofrece a Vd. su affmo. y atto. s.q.s.m.

E. Fernández Arbós».

No sabrem, possiblement, de quina partitura es tractava ni si Fernández Arbós li la va tornar.

En certa ocasió, l'any 1926, va tindre a Vila-real el torero Manolo Martínez a la inauguració del Club que s'havia creat amb el seu nom. El mestre va estar convidat a l'acte i a l'hora de brindar després del dinar que es va celebrar, li va prometre a Martínez que li faria un «pasodoble». Alguns dels assistents s'ho prengueren a xirigota; però al mes de Juny el mestre va convidar a l'espasa a vindre un altre cop a Vila-real per a escoltar l'obra que li havia dedicat,

Martínez contestà que vindria i així ho va fer.

El van acompanyar en el viatge amics íntims, com eren José Blasco, secretari del Club Martínez de València; Samuel López, escriptor de sainets; Vicente Montesinos i el seu mosso d'estocs, «El Coso».

Aquella mateixa nit al Saló Tárrega s'estrenà el «passodoble». Segons diu un periòdic del moment «és una pàgina musical inspirada, forta, plena de llum i color». L'estrena va ser tot un èxit i el torero, emocionat, va felicitar al mestre amb una abraçada.

Ja hem comentat que després de la decepció del Certamen de València, encara va prendre part a un celebrat a Castelló de la Plana. Aquest concurs li portà un enfrontament per carta al periòdic «LAS PROVINCIAS» amb el que llavors era el Director de la Banda de la capital de la Plana.

En aquesta ocasió va agafar com a obra lliure «El Rey Lehar»; però abans de dir que sí a la participació de la Banda de Vila-real, preguntà al Sr. Felip, l'esmentat Director, si ell formaria part del jurat. Doncs bé, aquest senyor li va respondre que no hi seria membre i per tant Goterris va agafar la dita obra.

Pel que sembla al senyor Felip no li va agradar la interpretació i va començar l'intercanvi de cartes a «LAS PROVINCIAS». Aquesta querella entre tots dos ja venia des de l'any 1915 al Certamen de València on van tocar les dues bandes «El Rey Lehar».

A les cartes es demostra el gran coneiximent que Goterris tenia de la música en general i de l'obra en concret. En una primera datada el 18 de Juliol de 1928 relata tots els detalls de la disputa i fa una descripció perfectíssima del que era «El Rey Lehar» per a ell:

«... sin faltar a la graduación metronómica que está indicada por el mismo autor, le doy el ambiente rítmico y poético que caracteriza y expresa la locura de dicho rey».

Ja ben prop de la mort, el mes de Febrer de 1930, encara agafà la guitarra, el seu primer instrument, i donà un concert amb motiu d'una festa onomàstica del Notari de la Ciutat, Andrés Gómez Bagué a la qual també hi van participar la senyoreta Carmen Vidal, al piano, i el fill del mestre, José Goterris Rambla, al violí. Van interpretar «Escenas de baile» de Berlioz, «Suite andaluza» de A. Ros i la «Danza n.º 10» de Granados.

Després d'aquesta actuació el mestre Goterris prengué la guitarra i tocà

«Una lágrima» del seu mestre Tárrega, i «La Pavona», de Albéniz.

Assistiren a la festa moltes personalitats, com eren entre d'altres, el Governador Militar, Manuel Llanos; Carlos Sarthou, President de la Càmera Agrícola, Vicente Sanchis, Alcalde de Vila-real, etc.

MORT.

Potser aquest acte fora un dels últims als que assistira. Recordem que va tindre lloc al mes de Febrer de 1930. Potser també que per aquells dies la seua salut fos molt dèbil ja. Tenia des de feia anys problemes d'estòmac. Possiblement una úlcera. M'han assegurat que aquesta malaltia li venia de la seua joventut, de quan a Cuba. No és estrany, ja que les condicions de l'illa y dels viatges amb els vaixells no eren gaire recomanables per a la salut, llavors. El que sí és clar és que cada vegada anava empitjorant més i la malaltia anava consumint-lo.

Mossén Ochando ho diu a l'article que ja he comentat. Poc a poc anava debilitant-se.

Va arribar Maig, el Maig que el va veure nàixer. Arribà el dia sis i José Goterris Sanmiguel, conegut per tots con el Rullet, a les sis de la vesprada va encomanar la seua ànima a Deu.

Em comentava un home del poble que aleshores era un xiquet que, estant jugant al carrer, va sentir dir a una veïna: «S'ha mort el Rullet» i esclatant en un plor va córrer a casa a dir-li-ho a la seua mare.

A la pàgina 316 del Llibre de Defuncions n.º 14 de l'Església Arxiprestal consta, amb la inscripció n.º 106.

Día siete de Mayo de mil novecientos treinta. Yo, el infrascrito Cura Párroco de la Arciprestal de Villarreal, obispado de Tortosa, provincia de Castellón, mandé dar sepultura eclesiástica al cadáver de José Goterris Sanmiguel, natural de ésta, consorte de Vicenta Rambla, hijo de Ramón y Concepción. Falleció el día anterior a la edad de cincuenta y cinco años, recibió los Stos. Sacramentos y se le hizo entierro general.

Miguel Pedrós».

Més explícita és la inscripció de la defunció al Registre Civil de Vila-real, Secció III, Tom 119, Full 123.

«En la ciudad de Villarreal, provincia de Castellón, a las once horas y cuarenta minutos del día siete de mayo de mil novecientos treinta; ante D. Joaquín Coret Moreno, Juez Municipal, y D. Pedro Meseguer Albella, Secretario, se procede a inscribir la defunción de Don José Goterris Sanmiguel, de cincuenta y seis años de edad, natural de esta ciudad, provincia de Castellón, hijo legítimo de Ramón Goterris Cubedo y Concepción Sanmiguel Broch, difuntos, domiciliado en dicha ciudad, calle Obispo Rocamora número cuarenta y tres, de profesión profesor de música y de estado casado en primeras nupcias con Vicenta Rambla Rovira de cincuenta y cinco años de edad, natural de esta ciudad, ocupada en las labores de casa y domiciliada en el del finado, habiendo tenido de su matrimonio dos hijos llamados Vicenta, casada y José, soltero.

Falleció en su domicilio el día de ayer a las dieciocho horas, a consecuencia de gastroenteritis, según resulta de certificación facultativa y reconocimiento practicado, y su cadáver habrá de recibir sepultura en el Cementerio de esta Ciudad.

Esta inscripción se practica en virtud de manifestación personal de Pascual Goterris Sanmiguel, natural de esta ciudad, provincia de Castellón, mayor de edad de estado casado, de profesión labrador, domiciliado en dicha ciudad, calle San Bartolomé número cuarenta y seis, que es hermano del finado; habiéndola presenciado como testigos D. Domingo Villarreal Gil y D. Enrique Meseguer Albella, mayores de edad, y vecinos de esta ciudad; habitante el primero en la calle Obispo Rocamora número cuarenta y uno y el segundo en la de San Jaime número treinta y siete.

Leída esta acta, se sella con el del Juzgado, y la firma el señor Juez, los testigos y el manifestante; de que certificó».

La noticia de la mort del mestre va córrer ràpidament per tot el poble. Les reaccions de condol no van trigar en fer-se sentir. Tot el poble va acudir al crit de «S'ha mort el Rullet».

També es van veure reaccions dels estaments oficials. Al dia següent, en la Sessió Ordinària de l'Ajuntament, es va reflectir a l'acta el que segueix:

«Dada cuenta de una moción del concejal Señor Latorre y de conformidad con lo interesado en la misma, la Comisión Municipal Permanente, acordó hacer constar en acta el sentimiento de la Corporación por la muerte del

Director de la Banda de Música Don José Goterris Sanmiguel ocurrida en seis de los corrientes y ceder en propiedad para su inhumación uno de los nichos de la fila segunda del Cementerio».

El dia 7 de Maig va ser declarat a Vila-real Dia de Dol. Les banderes de les entitats vila-realenques van ser posades a mig pal. Les botigues tancaren a les 4 de la vesprada per a que la gent poguera assistir al sapeli que es deuria fer a les 5. Així mateix, tancaren també els magatzems de taronja, els tallers, les indústries artesanals, pagant als treballadors la jornada sencera.

A l'enterrament va vindre una representació de les bandes de la comarca, degut a què per manca de temps no hi pogueren vindre completes. Del Regiment d'Infanteria de Castelló de la Plana s'envià una escolta de soldats que montaren guàrdia i acompanyaren al fèretre durant el sepeli.

La ingent multitud que es congregà per dir-li l'últim adéu al mestre, al Rullet, es disputava l'honor de portar-lo als muscles, la qual cosa va fer que el trajecte des de l'Església fins al Cementeri es fera molt llarg, l'acompanyaren, a més a més del poble que tant l'estimava i al que tant estimava, les primeres autoritats. Carlos Sarthou en arribar al Cementeri li va dedicar unes paraules emocionants destacant la gran figura del mestre i músic i la seua gran humanitat.

Tot seguit es passà al recinte i al moment d'introduir el fèretre al nínxol, la Banda de Vila-real, la seua Banda, va interpretar «La Marcha de la Ciudad». La gent esclatà en llàgrimes i aplaudiments i els músics, els seus músics, emocionats també, no pogueren acabar la interpretació.

Allí, en aquell «nicho de la fila segunda» es quedà el cos de José Goterris Sanmiguel, el Rullet. El cos mortal, descasa prop del poble, al Camí l'Ermiteja; però la seua ànima és amb nosaltres; allí on s'escolta una nota musical, on un xiquet de qualsevol lloc prova d'entonar les primeres rodones, negres, corxeres; allí, més amunt del blau cel, composant i qui sap si dirigint una banda. Tal vegada dient-los a aquells que no entren a hora: «Hauràs entrat descalç, perquè jo no t'he sentit».

Pepe Goterris, el Rullet, es mereix això: estar dirigint l'orquestra de Sant Pere.

HOMENATGES.

Ben aviat va començar un seguit de moviments per tal que es reconegueren els mèrits del mestre Goterris i de cercar la manera de perpetuar la seua memòria.

Al mes de Gener de 1931 es va montar una vetlada lírica i teatral per a recollir fons i dedicar-li una làpida. Col·laborà la «Peña Artístico Teatral Obrera» i es celebrà al Saló Tárrega. La Banda interpretà entre d'altres «El Cazador Maldito», sota la direcció de José Goterris Rambla, fill del mestre i, aleshores, Director de l'entitat.

La «Peña» escenificà «Verdugo y víctima», D'Emilio Graella i Soler.

L'exit va ser total, tant artísticament com econòmicament. Al menys així ho diuen els «Ecos de Villarreal» del «HERALDO DE CASTELLON» del dissabte 27 de Gener de 1931.

Al mes de Maig del mateix any, primer aniversari de la mort, el «DIARIO DE CASTELLON» (Any VII-nº 1.942, diumenge, 24 de Maig de 1931) li dedicà una pàgina a la qual amics i coneguts li feren també un homenatge. Signaren els articles el P. Ochando, M. Sanahuja i Y. O., inicials que no ha estat possible esbrinar a qui pertanyen; però no és això el que importa, sino que diuen del mestre.

Indubtablement l'escrit més emotiu, el més complet, és el del P. Ochando, que ens demostra que el coneixia molt bé.

Aquest sacerdot fa, a més a més, un catàleg de les obres del mestre molt complet. Malauradament moltes d'elles han desaparegut, encara que alguna, com és el cas de «EUROPA 1915», s'ha pogut reconstruir fa poc d'una manera encertada gràcies a la llavor de persones amants de la música i de l'obra de Goterris.

L'article del P. Ochando diu, entre altres coses:

«Acaba de cumplirse el primer aniversario de la muerte del llorado amigo y compositor fecundo, José Goterris. Y voy a llenar unas cuartillas para asociarme, en lo poquísimo que valgo, al homenaje que nuestro pueblo agradecido le tributa: He escrito la palabra «agradecido» y casi, casi me arrepiento; porque algo de lo que ahora se lleva a efecto, debió hacerse ya en las próximas pasadas fiestas de nuestro Patrono. Ahora se da el nombre a una calle y se coloca una lápida en la casa en que nació. Aplausos a los iniciadores

Sepultura de Goterris a Vila-real

Rouclació del carrer «Mestre Goterris»

y también al Ayuntamiento que ha hecho suya la idea. Mas yo creo que no ha de ser la ofrenda de una calle y una lápida lo que más agradezca, desde el Cielo, el maestro y amigo. Es la edición de sus obras, de sus obras principales a lo menos; es la divulgación de esas obras, ya editadas, lo que Goterris espera que hagamos los que fuimos sus amigos y admiradores, y lo que Villarreal entero debe ofrecerle a uno de sus más ilustres hijos».

Les obres no s'han editat. Llevat de la recopilació feta pel P. Vicente Javier Tena per a l'Arxiu de la Biblioteca Municipal de València, de la qual en té una còpia la Caixa Rural de Vila-real i l'Il·lustríssim Ajuntament.

He parlat d'un article signat per Y. O. i he dit que no he pogut saber de qui es tracta. Pense que deu ser el mateix P. Ochando que utilitza un pseudònim, perquè diu:

«Yo quería mucho a Goterris. Y porque le quería mucho, guardo como preciada reliquia el original en lápiz de su última producción «Vaya Chanchullo», escrita el día antes de meterse en cama, para los discos REGAL, de San Sebastián. El dejó la obrita sin título, aunque terminada.

El título se le ocurrió, por un accidente... a su entusiasta admirador y compañero de trabajo, Manuel Ortiz.

Goterris era bueno. Por eso murió como mueren los buenos. Fuí yo el encargado ¡triste encargo! de advertirle de su gravedad. Fuí yo el encargado de comunicarle, de manera más o menos encubierta, las últimas fatales impresiones del doctor. Y Goterris comprendió enseguida su estado. Confesó y recibió con todo fervor el Santo Viático y la Extremaunción. Yo le sugería ideas al Cielo. Y el maestro entregó plácidamente su alma al Creador a las seis de la tarde del día seis de mayo de 1930. Así mueren los hombres grandes, así mueren los buenos. Descanse en paz.

Y. O.»

Com es pot vore, la redacció i l'estil d'aquest article ens diu qui podria ser l'autor. Jo, personalment, em decante pel P. Ochando. Es clar que aquesta idea pot ser equivocada; però de ser certa, portar no hi tinguem la possibilitat de recuperar aquesta última obra, «Vaya Chanchullo», ja que aquest sacerdot va morir l'any 1936.

Al mateix diari M. Sanahuja, deixeble de Goterris, fa una semblança del

mestre com a tal. Reflecteix aquest article l'amor i agraïment de l'alumne vers la persona que, tot i entregant-se en cos i ànima, li ensenyà el que sabia.

«Inmensa es la alegría y satisfacción que experimentan los hijos al ver honrada la memoria del padre que se fué, y por eso mismo, es inmenso el gozo que en este día experimentamos todos los discípulos de nuestro inolvidable «Rullet», al contemplar que toda nuestra ciudad se congrega jubilosa para rendirle el homenaje tan merecido como deseado por todos los villarreales amantes del divino arte.

Como discípulo y villarrealse, quiero aportar mi humilde granito de arena al justo homenaje que hoy se le tributa al maestro Goterris Sanmiguel, presentándolo al público bajo el aspecto de maestro, mas no en la concepción técnica de la palabra aplicada al arte que cultivó, sino en la acepción vulgar de la misma, es decir, la influencia que ejerció sobre sus alumnos y el aprovechamiento que sacábamos de sus lecciones.

De que nuestro maestro poseía las dotes profesionales necesarias para el fructífero desempeño de su misión, únicamente los que nos congratulamos y enorgullecemos de haber tenido la dicha de ser sus discípulos, podemos probarlo.

La moderna pedagogía ha llegado a concentrar toda su esencia de enseñanza en un ambiente de benevolencia, cariño y amor del maestro para con sus alumnos, sin abandonar nunca la autoridad de que se halla revestido, haciendo que el corazón del maestro sea el corazón del padre que dedica todo su amor y actividades al cultivo de la inteligencia del hijo, haciéndole de esa manera más fáciles y llevaderas las horas a tal efecto destinadas.

Pues eso era el maestro Goterris para con sus alumnos: amor, cariño, benevolencia; nunca reprimendas ásperas. Si alguna vez nos apartábamos de su obediencia, siempre nos amonestaba dulcemente y con la autoridad propia del que enseña, haciendo con estas cualidades propias del corazón de todo un maestro, que la labor docente que en nosotros ejercía fuese en aumento considerable y por lo tanto nosotros nos sintiéramos con mayores ansias de ir a las clases de solfeo de nuestro inmortal «Rullet».

Aquestes tres persones, amics del mestre, ens han fet un retrat de com era. L'un ens parla del compositor; l'altre de la gran humanitat que posseïa; i l'últim del caràcter que tenia com a metres vers els seus deixebles.

Uns dies després de la publicació d'aquests articles, es tornen a fer eco els periòdics de la capital de l'homenatge que li fa el poble de Vila-real al mestre Goterris.

El 25 de Maig de 1931 es descobrí la làpida a la casa on va nèixer. Els corresponsals del «HERALDO DE CASTELLON» (Dimecres, 27 de Maig de 1931), i del «DIARIO DE CASTELLON» comenten aquest acte d'homenatge a les seues respectives pàgines. Per ser la més completa, faig la transcripció del «DIARIO DE CASTELLON»:

«HOMENAJE AL MAESTRO GOTERRIS».

«A las diez salió la banda de música de la sociedad «La Lira», presidida por miembros de la Junta de la misma, dirigiéndose a las Casas Consistoriales a los acordes de un bonito pasodoble del homenajeado.

Allí interpretó la «Marcha de la ciudad» y a continuación el pasodoble «Martínez», poniéndose en marcha la comitiva de la siguiente forma:

Banda de música, bajo la dirección de Don José Goterris Rambla, hijo del ilustre compositor, autoridades y junta de la sociedad musical, miembros de la familia Goterris y una inmensa muchedumbre que se adhirió al homenaje.

Llegada la comitiva a la calle Artana núm. 13, procedió el señor Alcalde don Manuel Usó Jarque al descubrimiento de la lápida conmemorativa del fausto natalicio del ilustre músico, a los acordes de la «Marcha de la ciudad».

La lápida es una obra sencilla del escultor señor Almela y cuya inscripción dice así: «Nació en esta casa en 27 de mayo de 1873 el maestro-compositor don José Goterris Sanmiguel». Coronando la lápida hay una lira, distintivo del arte que cultivó.

Terminada la «Marcha de la ciudad» el señor Usó Jarque dirige la palabra al pueblo y dice: que la comisión gestora que preside, en sesión ordinaria acordó tributarle un homenaje al maestro Goterris, consistente en el descubrimiento de una lápida en la casa donde nació y cuyo acto se estaba verificando. Un homenaje sencillito, añade, con la misma sencillez que él honró a Villarreal; y terminó dando vivas a Villarreal; a España y a la República española, que fueron contestados por los presentes.

Acto seguido habla don José Font, como presidente de la Sociedad «La Lira», dando las gracias a la comisión gestora y abogando por la dedicación de una calle al homenajeado, y dice que Goterris no sólo merece eso, sino una plaza muy grande. Calurosos aplausos coronaron las palabras del señor

Font.

Habla a continuación el señor Marco, y dice que, al llegar de su largo viaje, le ha sorprendido este acto de homenaje al maestro Goterris, su antiguo amigo, de lo que se congratula muchísimo, pues el pueblo que no sabe honrar las virtudes de sus hijos no es digno de poseerlos, y nosotros en estos instantes estamos elevando al pueblo de Villarreal, honrando la memoria del que fue director perpétuo de nuestra banda. Refiriéndose a la música de Goterris, dice que Goterris siempre y en todo fue villarrealense. Aboga para que este acto que se está celebrando sea precursor de otro más grande, de la rotulación de una calle en Villarreal al maestro Goterris. Termina dando vivas a Goterris y a Villarreal.

Don Manuel Ortiz, compañero inseparable del inmortal Goterris, habla en nombre de la Banda, ponderando la grandeza de Goterris como músico y que no sólo se merece una calle o una plaza sino una magnífica estatua. Aboga por la edición de la obras del maestro y afirma: El día que una persona altruista se brinde con su dinero a la edición de las obras de Goterris y estas se divulgen, entonces no seremos nosotros los primeros que le erigiremos una estatua, sino que los demás pueblos, conociendo quién es Goterris, nos ganarán en esta obra. Una clamorosa ovación estalló al terminar el señor Ortiz.

Todos los oradores se expresaron en valenciano.

Terminado el acto con la interpretación del «Himne al poble de Villarreal» del mismo Goterris y «La Marsellesa» empezó el desfile ocupando la presidencia de la comitiva el director de la Banda e hijo del homenajeado don José Goterris Rambla, quien al llegar a las Casas Consistoriales dió gracias a la Comisión gestora del Ayuntamiento por el tributo de admiración rendido a su padre.

La Banda interpretó otra vez la «Marcha de la ciudad», dándose por terminado el sencillo y sentidísimo homenaje que el pueblo de Villarreal ha tributado al que fue por espacio de veinte años director de la Banda de música e ilustre compositor villarrealense don José Goterris Sanmiguel.

EL CONCIERTO.

Con el concierto de la noche del 24, dedicado en parte a nuestro llorado Goterris, y ejecutado por nuestra banda «La Lira», se cerró brillantemente el ciclo de conciertos musicales que Villarreal dedicaba a nuestro santo patrón

Pascual Bailón.

El concierto, escuchado con verdadera expectación se desarrolló de la siguiente manera: En primer lugar se interpretó el pasodoble «Casino Antiguo», (Goterris), siendo merecida y calurosamente aplaudida por su justa interpretación.

Continuó con «La Dolorosa», selección, del maestro Serrano, en cuya interpretación pudimos observar alguna inseguridad en los músicos por el continuo forcejeo de su joven director para darle el carácter que requiere la inspiradísima melodía del maestro Serrano, a causa del retraimiento de aquéllos; no obstante el trombón conquistó un señalado triunfo por la justa interpretación de su difícil papel.

Acto seguido se interpretó «Las alegres comadres», overtura, Nicolei, que fue aplaudida aunque no con el calor que merecía su justa ejecución, finalizando con ello la primera parte del concierto.

En la segunda parte, dedicada exclusivamene a nuestro inolvidable Goterris, es donde culminó el éxito de nuestra banda, y en la cual los músicos, dándose cuenta de lo que el acto representaba, pusieron todo su entusiasmo y fue en la ejecución de las difíciles obras que componían esta segunda parte. Así, tanto la serenata «A las diez en punto», como en la «Overtura 1915», la banda rayó a gran altura, culminado el éxito en «Himne al poble de Villarreal» y en el bonito y flamante pasodoble «Triqueñuelas», escuchando la banda, como homenaje de justicia, una larga y clamorosa ovación por parte del numeroso público que acudió a rendir el homenaje debido a nuestro llorado Goterris.

MODERATO»

Amb motiu del segon aniversari de la seua mort, els músics, juntament amb un grup d'amics, pensaren fer-li una làpida funerària per posar-la al seu nínxol del Cementeri.

Per tal de recaptar els diners necessaris es creà una junta que es va encarregar de l'assumepte i de buscar l'artista. Aquests senyors, amb molt bon criteri, s'adreçaren al nostre gran escultor, i molt cotitzat aleshores, José Ortells López. No del tot convençuts que acceptara l'encàrrec i que ho pogueren pagar, van parlar amb ell. Ortells els va dir que sí i que pels honoraris no passaren pena, que si havien de pagar-li el que ell cobrava no tindrien prou; per

tant que ajuntaren el que bonament pogueren i la resta seria del seu compte.

Tots contents per com va respondre l'escultor van buscar una fotografia per donar-li-la de model. Quan Ortells la va vore la va refusar dient-los que no la necessitava i que faria l'escultura de memòria ja que tenia molt viu el retrat del seu estimat amic. Així ho va fer i el resultat va estar sorprenent. L'obra, es pot veure, superava en molt a qualsevol fotografia.

Uns dies abans del 6 de Maig de 1932 es va repartir per Vila-real un comunicat de la junta amb el següent text:

«VILLARREALENSES:

El viernes, día 6, a las siete de la tarde, con motivo del segundo aniversario de la muerte de José Goterris Sanmiguel, se descubrirá una lápida en el Cementerio, para honrar la memoria de nuestro querido y egregio Maestro.

Cuando más tiempo pasa, más se agiganta la figura del ilustre músico, más a él nos acercamos, más sentimos la ferviente adoración por el llorado Maestro, que tanto se esforzó por escalar la cumbre de la inmortalidad y darle a su pueblo, a Villarreal, los laureles de la Gloria.

La muerte cruel segó su vida en plena floración y nos arrebató a uno de nuestros preclaros artistas de las Bellas Artes que, llenas de fe y patriotismo, dejó escritas con el idioma universal, que es la música, páginas brillantes que no podremos olvidar.

Cada ejecución de una obra suya es una evocación de todos para el Ruilet, amigo y compañero de cuantos lo han conocido, pues dotado de un corazón dócil y generoso, tuvo la virtud de ganarse las simpatías del pueblo en general.

Rogamos encarecidamente a todos los vecinos y especialmente a los que estuvieron más cerca, en vida, del ilustre finado, acudan a engrosar la manifestación de duelo que se pondrá en marcha a las 18'30 horas, desde el local social de la Sociedad musical,

La Junta

Ingresos obtenidos en la suscripción popular para sufragar los gastos de la lápida, obra del notabilísimo y laureado escultor de Villarreal, José Ortells.

Socieda musical y Banda de música 366'45

Beneficio velada Salón Tárrega 455'35

Sociedad «La Peña» 120'00

Un admirador	100'00
Don Carlos Sarthou	100'00
Centro Obrero	40'25
Sociedad metalúrgicos	10'00
Gran Casino	50'00
Sociedad Cazadores	30'00
Centro Republicano	25'00
Círculo Labradores	10'00
Sindicato Agrícola Católico	10'00
TOTAL	1.317'05

GASTOS

Importe de la lápida	1.300'00
Adornos para la misma	17'05
TOTAL	1.317'05

En anys successius continuaren fent-se homenatges a Pepe Goterris; però tal vegada un dels que més s'haguera estimat fóra el que es celebrà a Barcelona el mes de Febrer de 1935. Ho dic perquè en aquesta ocasió es va interpretar una de les seues obres favorites, «EUROPA 1915».

En un article de data 8 de Febrer al periòdic «EL HERALDO DE CASTELLON» (Dissabte, 9 de Febrer de 1935) signat per «UN ADMIRADOR DE GOTERRIS» es conta com va estar l'acte:

«EN BARCELONA SE EJECUTA CON GRAN EXITO LA INMORTAL OBRA «EUROPA (1915)», DEL MAESTRO PEPE GOTERRIS».

«Y sucedió lo que presentíamos. La Asociación Musical del Distrito IX de Barcelona, es un centro consagrado a la labor de cultural musical y sus componentes, sus profesores y de un modo especial su insigne director de la Banda don Juan Pich, no dejan un momento de trabajar, con cariño, con interés para conseguir el mayor progreso de la Sociedad. Allí sólo se respira arte músico. Los mayores empeños, consisten en descubrir artistas incógnitos, desconocidos por el pueblo, para pasearles después bajo arcos de triunfo. Y siguiendo esta ruta y merced a la intervención de un distinguido villarrealense, aquel inspirado director conoció «Europa 1915» de Pepe Goterris, nuestro nunca bas-

SALON EL XIII

VILLARREAL

SABADO 16 DE FEBRERO DE 1935

GRAN ACONTECIMIENTO ARTISTICO

Concierto Musical

organizado por Ateneo Musical de Cullera
y con la cooperación de las Sociedades Artístico Musicales de Villarreal, a base de la

Banda Ateneo Musical de Cullera

que, bajo la dirección de D. Mariano Puig
interpretará el siguiente

PROGRAMA

PRIMERA PARTE

1.º "Ateneo Musical" pasodoble M. Puig

2.º Eurko Goyua, obertura J. Franco

3.º Sansón y Dalila, gran fantasia Saint-Saens

SEGUNDA PARTE

1.º Rapsodia Húngara, núm. 2 F. Listz

2.º La Cautiva, selección J. Guridi

3.º Danzas guerreras de la ópera "El Príncipe Igor" A. Borodine

TERCERA PARTE

1.º En HOMENAJE a la memoria del notable músico villarrealense **D. JOSÉ GOTERRIS**,
hijo preclaro de la ciudad, la Banda ATENEO MUSICAL de CULLERA interpretará, por primera vez, la inspirada composición de este músico, EUROPA (1915), obertura dramática

2.º La Gran Pascua Rusa, obertura. Rimski-Korsakow

3.º L'Alferis, marcha militar J. S. Cabrera

CULLERA SALUDA A VILLARREAL

Y MANDA CON SUS MUSICOS UN ABRAZO A LA CIUDAD HERMANA

Se despachan localidades en la
Sociedad Musical "La Lira" y en "Elis XIII"

A las 9 y media de la noche

tante llorado maestro, y la preclarísima inteligencia del señor Pich no tardó un momento en reconocer que se trataba de una verdadera joya musical y que debía figurar en programa, en los conciertos que se celebran en aquella Asociación catalana.

Y así ha ocurrido. En el concierto que aquella Banda dió el pasado domingo figuró en último número de programa «Europa». A dicho acto asistieron Pepe Goterris, director de nuestra Banda de música, su hermano político, dueño de la Droguería de la plaza Colón señor Meseguer, el presidente de la Sociedad Musical de ésta señor Viciado y otros músicos y admiradores del maestro, que fueron expresamente a la hermosa capital de Cataluña a oír el Concierto.

Y sabemos que fue ejecutada la obra con un perfecto conocimiento musical y una ejecución tan maestra que no podía tener mejor ajuste. El director don Juan Pich, es un maestro, un verdadero maestro; lo demostró con creces en la dirección del concierto y está perfectamente reflejado en el ambiente musical que se dibuja en aquella Sociedad.

Y si no era bastante, que tuviera Villarreal el honor de ver a su hijo Pepe Goterris homenajeado con los laureles del triunfo en la primera capital catalana, el señor Pich y otros señores de aquella cultural Sociedad, obsequiaron a los «villarrealeros» con un exquisito banquete, colmándoles a nuestros paisanos, de tantas y tantas atenciones, hasta el punto que, es tanta la emoción que aún se les apodera, que no encuentran palabras suficientes a demostrar su agradecimiento para aquellos señores. Al finalizar el concierto, nuestro Pepe Goterris, recibió muchas felicitaciones, y la muy especialísima del director de la Banda municipal de música de Barcelona, señor Lamotte, que asistió al concierto.

Así crece el arte y por ello así progresan los pueblos. Aprendamos e imitemos para hacer grande nuestro pueblo; y desde luego, me consideraría ingrato, si antes de terminar estas líneas, no dirigiera desde estas columnas un cariñoso saludo muy afectuoso y un sincero agradecimiento a la Asociación Musical del Distrito IX de Barcelona, a la Banda de música de aquella entidad y muy en particular al inteligente maestro director don Juan Pich, ya que ha honrado la memoria del gran artista el maestro Goterris y con ello a nuestro Villarreal con la ejecución de una de las mejores obras del llorado maestro».

Al programa de mà d'aquest concert s'inclou una xicoteta biografia del mestre Goterris:

«Josep Goterris i Sanmiquel, nasqué a Villarreal (València) l'any 1876 i ahon morí l'any 1930.

Fill d'humils camperols, exercí ell aquest treball fins l'any 1900, i desde aquesta data ja es dedica de plé al bell art de la música, encar que de petit ja havia demostrat unes aptituds excepcionals per la guitarra i de qui va merèixer grans elogis del mestre Tàrraga. Fou aquest mateix mestre qui més tard tenia d'aconsellar-li estudiés L'Harmonia amb el mestre J. Domínguez, seguint després els estudis de contrapunt i fuga amb el mestre Llurba.

Seguidament ja composà petites obres simfòniques algunes encar avui per estrenar, fins arribar a la seva obra capdal «El Dragón de Fuego», òpera am 3 actes, amb text De Benavente i estrenada amb éxit al Teatre Tàrraga de la mateixa ciutat. A l'any 1912, passà a ocupar el càrrec de Director de la Banda Municipal de Villarreal, càrrec que desempeñà fins a la mort.

L'obra que avui estrenem, vol recordar l'estat en que es trobava Europa a l'any 1915 i els esforços titànics dels aliats per a vèncer els Dardanel, i per guanyar-se l'ajut d'Italia, quina situació era aleshores neutral. Més tard la desfeta dels Dardanel que dóna motiu a un andante religiós molt ben trobat i que acaba am un esclat orquestral magnífic i que volia amb això recordar l'entrada d'Italia a la lluita a favor dels aliats».

Com es pot vore en aquest programa existeixen alguns errors com són a la data de naiximent (1873 i no 1876) i a la del nomenament com a Director de la Banda (1911 i no 1912). Alguns d'aquests erros s'han arrossegat després en algunes xicotetes biografies i treballs publicats.

El dissabte, 16 de Febrer de 1935 al saló «Els XIII» de la nostra ciutat es celebra un concert organitzat per l'Ateneo Musical de Cullera i amb la cooperació de les societats artístiques i musicals de Vila-real. Actuà en aquest concert la «Banda Ateneo Musical de Cullera» sota la direcció de Mariano Puig. El programa és el següent:

PRIMERA PART:

«Ateneo Musical» «Pasodoble» M. Puig
«Eurko Goyua», obertura J. Franco

«Sansón y Dalila», gran fantasia Saint-Saens

SEGONA PART:

«Rapsòdia Húngara, núm. 2» F. Listz

«La Cautiva», selecció J. Guridi

«Dances guerres de l'òpera

«El Príncepe Igor» A. Borodine

TERCERA PART:

En homenatge a la memòria del notable músic vila-realenc En José Goterris Sanmiguel, fill de la Ciutat la Banda «ATENEO MUSICAL DE CULLERA» interpreta per primera vegada, la composició de Goterris «EUROPA 1915», obertura dramàtica.

«La Gran Pasqua Rusa», obertura de Rimski-Korsakow.

«L'Alferis», marxa militar J.S. Cabrera».

El director de la Banda del Districte IX de Barcelona, Juan Pich, em consta que venia amb freqüència a Vila-real, a casa del mestre, i que els unia una gran amistat. No és d'estranyar que el director català incloguera en els seus concerts obres de Goterris.

Confirma l'anterior afirmació un article del «HERALDO DE CASTELLON», datat a 5 de Maig de 1935 en el qual es recull l'homenatge que se li fa al nostre poble. En aquest escrit es diu que viatjaren a Vila-real Juan Pich Santasusana i la seua germana Antonia. Va ser quan es celebrà el cinqué aniversari:

«A LA MEMORIA DEL MAESTRO GOTERRIS».

Modesta, sencilla calladamente los amigos y admiradores del maestro Goterris, llevando por delante a la Sociedad Musical, cuya junta directiva está íntimamente compenetrada en el sentir de la misma, organizó una velada musical, con motivo del quinto aniversario del maestro Goterris, que fuera a la vez recuerdo y homenaje a tan ilustre músico villarrealense.

A este sentido recuerdo se asoció también el inspirado músico director de la banda de la Asociación musical del distrito noveno de Barcelona, don Juan Pich Santasusana y su hermana la eximia pianista señorita Antonia Pich, a la

que se unieron algunos elementos de la mencionada Sociedad musical, todos admiradores del maestro Goterris.

Tan ilustres visitantes fueron obsequiados el domingo, día 5, con un succulento banquete, en el Ermitorio de la Virgen de Gracia, y por la noche el gran compositor don Juan Pich Santasusana, en unión de su hermana, la señorita Antonia Pich, ejecutaron, como homenaje al maestro Goterris, en el local de la Sociedad musical de esta población un recital de violoncelo y piano, bajo el siguiente programa:

I

«Sonata en do Mayor» B. Marcelo 1986 - 1939

«Aria de la Suite en Ré» J.S. Bach 1685 - 1750

«Rondó», Violoncel i piano Hayan 1732 - 1809

II

«Balada en Sol menor» Chopin

«Rondó Capricioso» Mendelsshon

«Farruca» y «El Sombrero de los tres picos» Falla

«Andaluza» Falla

«Exaltació» (de les dances fantàstiques) piano solo Turina

III

«Serenata» Schubert

«En la Alhambra» Bretón

«Goyescas», intermedi Granados

«Plany» Pich i Santasusana

«Revèrie» Lamote de Grignon

«Gavotta núm. 2». Violoncel i piano D. Popper

Como puede verse por el programa, el Señor Pich, tenía verdadero interés en querer mostrar a sus oyentes distintos aspectos de su especialización, al interpretar un programa tan variadísimo y tan lleno de dificultades en su ejecución. Y en todo triunfó plenamente junto con su hermana la eximia pianista, recibiendo cálidas y entusiásticas ovaciones de los numerosos aficiona-

dos y músicos que llenaban por completo la Sala.

El día 6, fecha del V aniversario del fallecimiento del maestro Goterris, se depositaron flores sobre su tumba entre ellas corona que de Barcelona trajeron los ilustres visitantes y por la noche en el local de la Sociedad Musical, tuvo lugar el concierto-homenaje con el siguiente programa:

I

«Marcha de la Ciudad» Goterris

II

«TA-GO-BA».

«Serenata» Schubert
«Escenas pintorescas». Núms. 2 y 3 Massenet
«Rapsodia aragonesa», Fortea
«Stanchen-Intermedio», Schubert
«Himno Regional Valenciano». Serrano

III

Banda de Música.

«Villarreal». Pasodoble, Goterris
«A las diez en punto». Serenata, Goterris
«Europa 1915». Obertura Goterris
«Nostres Illes». Sardana Pich Santasusana
«Marcha de la Ciudad» Goterris

II

Recital de guitarra del ciego Vicente Mezquita, discípulo de Goterris:

«Sueño». Trémolo, intermedio Tárrega
«Capricho árabe». Serenata Tárrega
«Vicentica». Polka Goterris
«Festa del poble». Jota Goterris

Hacia algún tiempo que no habíamos oído a TA-GO-BA, y ello quizás se

deba a la sorpresa tan agradable que sentimos en nuestra alma, ante el goce de lo inesperado.

Mecanismo perfecto, recto sentido de cada obra que interpretan y sobre todo el cuidado que ponen en los detalles hacen que estos aficionados que forman el cuadro de «TA-GO-BA», realicen un primor de cuanto tocan.

Los numerosos aficionados, que con religioso silencio les escucharon, premiaron con explosiones de entusiasmo cada una de las maravillosas interpretaciones, despidiéndoles con una clamorosa ovación.

La Banda de Música «La Lira», se puso el traje de fiesta para honrar la memoria de su fundador y siempre Maestro Goterris y lo consiguió con exceso. Impregnadas las enseñanzas del Maestro interpretaron magistralmente su música así como la «Sardana» del maestro Pich Santasusana, que ante los cariñosos aplausos con que fue acogida la interpretación de esta obra, el joven director don José Goterris (hijo), con una delicadeza... (illegible) al inspirado compositor señor Pich Santasusana, atacando nuevamente los músicos los compases de la «Sardana», siendo objeto, al terminar de una insistente ovación.

Y con el recital de guitarra, del ciego Vicente Mezquita, se dió por terminado el acto.

Varias veces ha ocupado las columnas del HERALDO, éste formidable guitarrista, fiel guardador de las esencias de interpretación del genio Francisco Tárrega y del Maestro Goterris y no hemos llegado a comprender cómo los numerosos aficionados y músicos que cuenta Villarreal tienen tan abandonado a este guitarrista que a pesar de tener que ganarse el sustento entre «Gochos» y «oraciones» conserva aún afición y voluntad para perder el tiempo ensayando música que no le ha de producir ni una perra gorada a pesar de su apremiante necesidad.

Como siempre nos deleitó interpretando a Tárrega y como siempre fue largamente ovacionado.

En suma un manojo de siempre vivas para el inmortal Maestro Goterris a las que HERALDO DE CASTELLON aporta la suya.

EL CORRESPONSAL»

A la sessió del Ple Municipal de l'Ajuntament de Vila-real celebrada el dia

31 de Gener de 1964 es prenen dos acords importants de cara a reconèixer a dos fills il·lustres del poble. D'una banda honrar la memòria de José Ortells López, dedicant-li la plaça de nova creació «donde se ha colocado el monumento a los caídos» (paraules textuais de l'acta) i passatge que condueix des de la mateixa a la «Avenida de Primo de Rivera».

Per una altra part, es proposa en l'apartat de precis i preguntes, per part del concejal senyor Martí, que a un dels carrers de nova obertura se li pose el nom de José Goterris Sanmiguel, mestre y compositor.

A l'acta del Ple celebrat el dia 28 de Febrer de 1964, consta:

«También fuera del orden del día, previa especial declaración de urgencia, a tenor de lo que dispone el artículo 222 del vigente Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen de las Corporaciones Locales, por unanimidad acuerda designar la calle abierta desde la carretera de Burriana hasta la Avenida de Calvo Sotelo, en su primer tramo desde el sereñ hacia el centro de la población y que empieza frente a la fábrica de hielo de Nácher, con el nombre de «Calle del Maestro Goterris» rindiéndole así homenaje al que fue compositor y músico, Hijo Ilustre de esta Ciudad, Don José Goterris Sanmiguel».

Una vegada fets els preparatius per la rotulació del carrer es remet a la família, concretament a la filla del mestre Vicenta Goterris Rambla, un ofici el 20 de Novembre de 1964 (n.º d'eixida 6.503, de l'Ajuntament), dient-li:

«Tengo la satisfacción de comunicarle que la Corporación Municipal de mi presidencia ha acordado rotular una calle de esta ciudad en memoria del gran músico villarrealense D. JOSE GOTERRIS.

A este respecto la Comisión Organizadora de los actos a realizar ha fijado el próximo día 22, festividad de Santa Cecilia el día para su realización.

Con objeto de asistir a los citados actos me complazco en invitarla junto con sus familiares para que concurra a esta Alcaldía a las 8'30 de la mañana para trasladarse en comitiva a la Iglesia.

Dios guarde a V. muchos años.

Villarreal de los Infantes 20 de Noviembre de 1964.

*El Alcalde,
José Ferrer*

Sra. D.ª Vicenta Goterris Rambla.

Obispo Rocamora, 45.

Ciudad.

El periòdic «MEDITERRANEO» va reflectir a la pàgina quarta del dissabte, 29 de Novembre de 1964, aquest homenatge i els actes celebrats:

«HOMENAJE POSTUMO AL MAESTRO GOTERRIS».

«Las entidades musicales villarrealenses celebraron el pasado domingo día 22, festividad de Santa Cecilia, un homenaje póstumo al que durante muchísimos años fue el Director de la Banda de Música D. José Goterris Sanmiguel.

Tras la misa solemne que a las 9 se celebró en la Arciprestal, la comitiva, presidida por el Ayuntamiento con el Alcalde Sr. Ferrer Ripollés al frente y en la que figuraban los hijos del maestro Goterris D. José y D.ª Vicenta, con los hijos políticos, nietos y demás familiares, la Banda de Música «La Lira», representaciones nutridísimas de la Rondalla TA-GO-BA, Els XIII y Ateneo Ortells y una numerosa concurrencia constituida principalmente por los que fueron amigos y discípulos del maestro Goterris, se trasladaron a la primera travesía de la Avenida Calvo Sotelo, calle recientemente abierta al tránsito que por acuerdo del Ayuntamiento ha sido dedicada a tan ilustre villarrealense.

Después de unas palabras del Sr. Alcalde, evocando la figura y personalidad de D. José Goterris Sanmiguel, a los acordes de la Marcha de la Ciudad fue descubierta la magnífica lápida rotuladora sobre la que campea su busto que ha sido costeada por los componentes de la Banda.

Cerróse el acto con unas emocionadas palabras del hijo del homenajeado, que actualmente dirige la Banda Municipal de Requena. Pepe Goterris se ocupó de la extensa producción musical de su difunto padre, entre las que destacan la Marcha de la Ciudad y el «Himne a Villarreal». Hizo alusión a sus pasodobles y también a lo mucho que ha quedado inédito y que él conserva. Cerró su disertación agradeciendo a todos sus paisanos estas muestras de afecto y reafirmó una vez más su amistad a los que hace muchos años fueron sus discípulos y de una forma especial a los que lo fueron de su padre.

Villarreal y de una forma especial su Ayuntamiento, sus agrupaciones musicales y el Ateneo Ortells, han dado una muestra de su admiración por un

hijo ilustre de la Ciudad y con ello han evidenciado su interés por perpetuar un nombre que deben reconocer las generaciones que nos precedan. Que sepan todos que en Villarreal hubo un músico muy entusiasmado de su Villarreal y que a él se deben esas vibrantes notas de la Marcha de la Ciudad y esos compases emotivos del «Himne a Villarreal» entre otras muchas composiciones que conocen todos cuantos en Villarreal tienen aficiones musicales.

No debe quedar en este acto el recuerdo al Maestro Goterris. Su música ha de oírse más. Todo Villarreal ha de conocer sus composiciones y de una forma especial ese himno que con letra de D. Francisco Moreno de forma elocuente evoca la historia y las glorias de esta Ciudad».

En tots els homenatges que se li fan al mestre Goterris es declara d'una manera més o menys explícita que tant ell com la seua obra són patrimoni de Vila-real. La seua figura, la seua humanitat i la seua estima pel seu poble ho han fet així. D'aquesta forma ho va entendre la família i l'any 1965 donà a l'Ajuntament, com a representant de tots, la partitura original escrita pel mestre de la «Marcha de la Ciudad». La Comissió Municipal Permanent escrigué a la família, agraint-li el gest, el 22 de Juny de 1955, amb registre de sortida n.º 3.750.

«La Comisión Municipal Permanente en su sesión del día 21 del mes en curso fue enterada por el Sr. Alcalde, de que los familiares del Maestro D. JOSE GOTERRIS, han hecho donación al Ayuntamiento de una partitura original escrita por D. José Goterris, conteniendo la Marcha de la Ciudad y que fue premiada en el concurso que con fines patrióticos se celebró en el año 1922, y la Comisión con tal motivo acordó conste en acta el agradecimiento por dicha donación y que se manifieste a los familiares la satisfacción que ha producido a toda la Corporación esta donación.

Lo que comunico a Vds. para su conocimiento y satisfacción.

*El Secretario
llegible*

Sres. Familiares de D. José Goterris.- Ciudad».

Gairebé tots els anys, coincidint amb l'aniversari de la seua mort, s'han celebrat actes en record del mestre. Generalment han estat concerts. He comentat alguns dels primers per ser els més complets; però d'ençà de la seua mort

se li han dedicat altres homenatges també importants. Citaré com exemple la Missa del 20 aniversari i l'exposició filatèlica de 1976, celebrada del 16 al 23 de Maig d'aquest any i que a la premsa de la capital es va confondre amb l'aniversari del seu naixement, cosa del tot incerta.

CONSERVATORI.

Vila-real ha tingut sempre i té una gran afecció a la música: però llevat del Conservatori de la Banda mai no havia tingut una institució oficialment reconeguda on els melòmans pogueren estudiar i obtenir un títol.

Feliçment, l'Ajuntament creà el 10 de Desembre de 1979 un Conservatori. Inicialment no es va pensar posar-li nom fins que no hi haguera un reconeixement per part de l'Administració. La possibilitat d'aquest reconeixement es produeix el mes de Febrer de 1983. Al punt 3 de la sessió ordinària de la Comissió Municipal Permanent del dia 28 de Març de 1983, es diu

«3.- CONSERVATORI DE MUSICA:

Dada cuenta de Circular del Conservatorio Elemental de Música de la Exca. Diputación Provincial, de 23 de febrero. R.E. n.º 2421 de 3-3-83, sobre la posibilidad de que el próximo curso, otros centros se conviertan en filiales del mismo; la Comisión Municipal Permanente acordó por unanimidad, solicitar tal condición para el Conservatorio de Música de la Ciudad, facultando al Sr. Alcalde a estos efectos».

Passat un temps, i molt encertadament, es va produir la nominació de la ja establitzada i reconeguda institució. Aquest és un dels darrers homenatges al mestre Goterris.

En la sessió ordinària del Ple de l'Ajuntament del dia 31 d'Octubre de 1984, al punt 12, es diu:

«NOMINACION CENTRO DE ESTUDIOS MUSICALES, CON EL NOMBRE DE «MESTRE GOTERRIS»:

«Seguidamente se da cuenta de moción del Concejal Delegado del Conservatorio, que es como sigue:»

«En atenció a la sol·licitud del Director i Professors del Centre d'estudis Musicals de Vila-real, filial del Conservatori de Música de Castelló, hom proposa que, amb ocasió de la festivitat de Santa Cecília, patrona dels músics, siga intitulat el tal centre amb el nom de «Mestre Goterris».

Considerant que el músic Josep Goterris Sanmiguel (1876-1939) va ésser un il·lustre fill de la ciutat com a guitarrista, Director de la Banda de Música entre 1912 i 1930, i compositor de més de cent peces musicals entre les quals destaquen l'Himne a Vila-real i la Marxa de la Ciutat, per les quals raons el seu record mereix ésser perpetuat intitulant l'establiment didàctico-musical on les actuals generacions vila-realencs aprenen la música.

En atenció als motius abans esmentats, hom proposa a l'Il·lm. Ajuntament siga atesa la petició a fi de denominar oficialment amb el nom del Mestre el Centre d'Estudis Musicals de Vila-real».

Visto el informe de la Comisión de Cultura y Educación.

El Ayuntamiento Pleno acuerda por unanimidad, aprobar la moción del Concejal Delegado del Conservatorio».

OBRA.

Degut a la gran facilitat que tenia per a compondre i malgrat la seua mort quan encara era prou jove, l'obra de Goterris va ser molt extensa. Malauradament moltes de les seues composicions han desaparegut; d'altres encara es conserven i algunes s'han pogut refer gràcies a persones amants de la música. Aquest és el cas de «EUROPA 1915», recentment reposada en València.

Per una altra banda em consta que moltes de les partitures originals del mestre que es conserven estan repartides pel poble. Al respecte és encomiable la llavor duta a terme pel P. Tena de recopilació de l'obra. Aquesta existeix a l'Arxiu Municipal i a la Caixa Rural.

Per tal de conèixer bé l'obra de Goterris caldria fer un estudi complet de cadascú dels seus treballs. Això suposaria una tasca ingent i per la qual és necessària una especialització al camp de la música, és, per tant, la llavor d'un musicòleg o d'un crític musical.

Seria important que alguna persona adient començara a fer l'estudi musicològic degut que, personalment, només em veig amb capacitat per a fer un catàleg tot i comprovant, dintre de les possibilitats actuals, les obres que encara existeixen, donant una xicoteta impressió d'algunes d'elles.

No seria ara possible donar fe de tota la feina del mestre basant-se tan sols en allò que encara es conserva. Hem de cercar altres fonts per tal de tindre una xicoteta idea de tot el que va fer. Tot i així, encara hi hauran coses que desconexerem sempre ja que moltes vegades escrivia a mesura que li

ho demanaven i després es perdien.

Per tal de comprovar les peces que va escriure i les que es conserven utilitzaré dos documents. El primer és del P. Ochando i que el publicà en 1931 com un homenatge a Goterris. En aquest article relacionà les més conegudes. Pense que és prou complet i fiable, encara que cal dir, com aclaració, que Goterris tenia per costum no donar nom a les peces que escrivia; per tant és probable que els títols els posaren altres persones com el seu amic y poeta vila-realenc Francisco Moreno.

La relació que fa el P. Ochando és la següent:

OPERES:

«El Dragón de fuego» Tres actes

SARSUELES:

«El ángel de Villarreal».

«La niña de nácar».

«El sino de Gota».

«El capricho regio».

«La paloma».

«La pájara».

«El carrillón o el demonio entre en Frandes».

«La suerte».

«El reloj de Markebal».

OBRES SIMFÒNIQUES:

«Europa 1915» obertura per a banda i orquestra

«Odisea gitana» poema de costums gitanes per a orquestra i banda

«El Mijares» rapsòdia valenciana

SERENATES:

«A las diez en punto».

HIMNES I MARXES:

«Marcha de la ciudad» laureada

«Himno a Villarreal».

«Himno a San Antonio».

MARXES DE PROCESSÓ:

«Concepción».
«Rosario».
«Recepción».
«Despedida».
«Triunfal».

Algunes més sense títol.

MARXES FÚNEBRES:

«Fatal».
«Crespones».

Algunes altres.

«PASODOBLES»:

«Villarreal».
«Martínez».
«Vernia».
«Triquiñuelas».
«Por la paz».
«Lloréns».
«La boda de Corbató».
«Casino Antiguo».
«Aguas potables».
«Poré».

DIANES:

«Josefina».
«Compromiso».

I altres.

BAILABLES:

Sis col·leccions de set peces cadascuna.

OBRES PER A GUITARRA:

«La festa del poble», escrita a l'estil de la coneguda obra de Tárrega.

A més a més transcripcions d'autors coneguts i peces d'estudi per als alumnes.

Per una altra part, als set toms del P. Tena hi ha un índex amb relació de totes les obres recopilades i amb una introducció de Bernardo Adam Ferrero, que diu:

«José Goterris Sanmiguel».

«Nació en Villarreal (Castellón) el año 1876. Hijo de humildes campesinos, tiene, por razones de necesidades económicas familiares, que trabajar en el campo hasta los 20 años, compaginando su trabajo con los estudios musicales, sintiendo predilección por la guitarra, instrumento que al parecer estudió autodidácticamente. El maestro Tárrega lo escuchó en un improvisado concierto que ofreció Goterris y le aconsejó que estudiara armonía con el maestro J. Domínguez, lo que hizo seguidamente y luego los de Contrapunto y Fuga con el profesor Lurba. Trabaja sin descanso en la composición y Dirección y en el año 1912 asume la dirección de la banda de su ciudad natal Villarreal donde permanecería de titular hasta su muerte.

Sus composiciones abarcan distintos géneros como la ópera: «El Dragón de Fuego» en tres actos. Las Zarzuelas: «El Ángel de Villarreal», «La niña de nácar», «El sino de Gota», «El capricho regio», «La Paloma», «La pájara», «El carillón o el demonio entre en Flandes», «La suerte» y «El reloj de Markebal». Obras sinfónicas: «Europa» obertura para banda y estrenada en Barcelona por Pich Santosusana. «Odisea gitana», «El Mijares» y «A las diez en punto». Los himnos a San Antonio, «Himno a Villarreal» con letra de Moreno y la «Marcha a la Ciudad» son muestras de su cariño por su tierra. Las marchas de procesión «Concepción», «Rosario», «Recepción», «Despedida», «Triunfal». Marchas Fúnebres: «Fatal», «Crespones». Más de un centenar de Pasodobles: «Villarreal», «Martínez», «Vernia», «Triquiñuelas», «Por la paz», «Llorens», «Casino Antiguo», «Aguas potables». Dianas: «Josefina», «Compromiso», etc. y obras de guitarra «Rosita», «La festa del poble».

Falleció a la edad de 54 años en Villarreal, el 6 de mayo de 1930.

Bernardo Adam Ferrero»

Després d'aquesta biografia ve l'índex de la compilació separada per toms:

	Pàg.
TOM I	
1.— «Europa 1915».- Obertura dramàtica. Orquestra	1
2.— «Odisea gitana».- Quadre simfònic. Banda	43
3.— «El Carrillón o el Demonio ha entrado en Flandes». Sarsuela, Veus i Orquestra	85
TOM II	
4.— «El Dragón de Fuego».- Sarsuela, Veus i Orquestra	1
5.— «Lola la Risueña».- Sarsuela, Veus i Orquestra	125
TOM III	
6.— «El Dragón de Fuego».- Acte I.- Sarsuela, Veus i Orquestra	
TOM IV	
7.— «El Dragón de Fuego».- Acte III. Sarsuela. Veus i Orquestra.	
8.— «Capricho Regio».- Sarsuela, Orquestra	201
TOM V	
9.— «Marcha mixta n.º 1».- Banda. Partitura	1
10.— «Marcha mixta n.º 2».- Banda. Partitura	21
11.— «Marcha de Procesión Ave Maris Stella». (Concepción) Banda. Partitura	67
13.— «El 10 de Mayo».- «Pasodoble». Banda. Partitura	90
14.— «La Pájara». Sarsuela, 1) Orquestra i Veus. Partitura	137
2) Piano Tom VI	269
TOM VI	
15.— «Himno a Villarreal»: 1) A 4 vs. mix. i orque	1
2) Orquestra. Partitura	18
16.— «Despedida». Banda. Partitura	49

17.— «Crespones». Marxa Fúnebre. Banda. Partitura	62
18.— «Villarreal». «Pasodoble». 1) Banda. Partitura	82
2) Piano	253
19.— «Triquiñuelas». «Pasodoble». Banda. Partitura	113
2) Piano	263
21.— «Al Casino Antiguo». «Pasodoble». Banda. Partitura	156
22.— «Aguas potables». «Pasodoble». Banda. Partitura	181
23.— «Marcha Triunfal». Banda. Partitura	198
24.— «Castellón». «Pasodoble». Banda. Guió	213
25.— «A Manolo Martínez». «Pasodoble». Banda. Guió	220
26.— «Marcha a la Ciudad de Villarreal». 1) Piano	227
2) Banda. Parti.	247
27.— «A las Diez en Punto». Serenata. Piano	229
28.— «Martínez». «Pasodoble». Piano	236
29.— «La Pájara». Sarsuela. 2) Piano	269

TOM VII

30.— «Tiempo de Vals». Sarsuela. Piano i Veus	1
31.— «Himno a Santa Clotilde». A 2 veus i orgue	21
32.— «Himno a San Antonio de Pádua». A 2 veus i orgue	26
33.— «Sino de Gotha». Sarsuela. Veus i piano	32
34.— «La Suerte». Sarsuela. Veus i piano	77
35.— «Rapsodia (Motivos valencianos)». Orquestra. Partit	116
Llibret de «El Dragón de Fuego»	

Després d'haver fet el catàleg de l'obra, cal fer, almenys, una xicoteta descripció de les més importants i potser més significatives, encara que no siga a nivell musicològic.

«EL DRAGON DE FUEGO».

El llibret del «*Dragón de Fuego*» està basat en un drama de D. Jacinto Benavente del qual l'escriptor li digué que no podia fer-li l'adaptació lírica. Llavors el mestre acudeix al seu amic i poeta vila-realenc, Francisco Moreno Gil per a què fera la versificació.

Moreno, tot i respectant l'argument, l'ambient i els personatges creats per l'autor, va fer l'ajust ideant en alguns moments escenes noves, doncs a l'original els personatges principals mai no estaven junts a l'escenari, per la qual cosa no hi podia haver el típic duo entre tenor i tiple. D'altra banda, creà també tercets i quartets en els quals intervenien tenor, baix i tiple, o dues tiples i baix.

A pesar d'aquestes modificacions, Benavente quedà sorprès del resultat i felicità els autors.

És important dir, a més a més, que en alguns moments es va haver de retallar la lletra perquè inicialment devia ser una sarsuela i com a tal consta a la recopilació del P. Tena, encara que a la fi resultà una òpera en tres actes i sis quadres.

L'òpera, obra per a baríton, és una sutil crítica a l'imperialisme britànic, però sense esmentar-lo. Tot i utilitzant noms ficticis (Silandia i Nirvan), tracta de la colonització del país de Nirvan per una potència estrangera.

S'estrenà a Vila-real amb la col·laboració de diverses associacions culturals del poble. El cor d'homes estava format per membres de «Els XIII»; el de dones per les senyoretes de la Joventut Antoniana; Micalet de Llop era el General Duc de Ford, el cap anglès. El baríton (primer paper), la primera cert, la primera tiple, el tenor, la segona tiple i el baix, eren professionals. Per cert, la primera tiple va ser Concha Gil, la de «La Canción del Olvido».

Manuel Fenollosa va tindre que substituir a l'actor que feia de rei, el qual va al·legar malaltia, cantant el monòleg de memòria.

«EUROPA 1915».

Aquesta és una de les composicions de Goterris que, malauradament s'han perdut. Però s'ha pogut fer una recomposició de l'obra i recuperar-la, si més no en la forma original sí amb moltíssima fidelitat.

«Europa 1915» es va estrenar al certamen de bandes de música de València l'any 1915. L'èxit de l'obra i de la interpretació de la Banda de Vila-real va

ser clamorós, encara que per raons poc ètiques i poc relacionades amb la música, només van aconseguir un segon premi. Posteriorment es va interpretar més vegades fins que arribà la Guerra Civil espanyola en la qual desaparegué la major part de l'arxiu de la Banda.

Fa uns anys es trobaren algunes partitures d'Europa, però no n'estava l'obra completa. Corresponien tan sols a alguns instruments i que havien estat arreglades una i mil vegades. La Banda de Vila-real basant-se en aquests papers la va interpretar però no quedava bé; faltava l'ànima, la força que li donà Goterris.

Vist això, el Director del Conservatori, D. Manuel Martín Reverter, li ensenyà les partitures i li demanà al seu amic D. Bernardo Adam Ferrero, Director de la Banda de Música de la Divisió d'Infanteria «Maestrazgo n.º 3». Adam Ferrero li digué que era una gran peça i que calia recuperar-la.

Tot seguit es posaren a treballar i els fantàstics resultats es van vore al concert que es celebrà al «Salón del Trono de la Capitanía General» de València el 21 de Gener de 1988. El Programa va incloure també obres de J. Strauss, de G. Bizet i d'altres.

L'obertura descriu els fets que motivaren l'esclat de la Primera Guerra Mundial amb tot detall, passant per l'espant i la mort fins que arribà la pau. A l'inici les trompetes anuncien amb alegria desmesurada el començament del conflicte. Poc a poc aquesta alegria es canvia per l'horror, el drama, el soroll d'armes. Més endavant la música es torna pausada, serena, recollida, com demostrant el cansament de la lluita. Finalment la guerra acaba i els instruments ho demostren amb una apoteosi final.

Baptiste Carceller Ferrer fa, al «CASTELLON DIARIO» del 31 de Gener i de l'1 de Febrer de 1988 una crònica molt completa i encertada de l'estrena a València.

El dijous, 19 de Maig de l'any 1988 es celebrà un concert a càrrec de la nostra Banda, Unión Musical «La Lira», sota la direcció del seu mestre D. Francisco Signes Castelló, i la música de la Divisió d'Infanteria «Maestrazgo n.º 3», dirigida per D. Bernardo Adam Ferrero, al saló d'actes de la Caixa Rural i patrocinat per l'Il·lustríssim Ajuntament.

En aquesta ocasió els melòmans del poble van tindre l'oportunitat de gaudir de les excel·lents interpretacions de les dues bandes; però el que és més important: Van poder escoltar «Europa 1915», després de molts anys, interpre-

tada magistralment per la Música de la Divisió.

SARSUELES:

L'altre apartat important del treball de composició de Goterris correspon a les sarsueles. Totes tenen les característiques pròpies d'aquest gènere, per tant només dedicaré unes línies a algunes d'elles.

«*El Carillón o el Demonio ha entrado en Flandes*».

És una sarsuela que va ser escrita per a un concurs d'obres musicals organitzat per la Societat d'Autors (Madrid, 28-2-1922).

Quan vaig fullejar l'obra em van resultar simpàtics uns versos: «*Son las mujeres flamencas femeninas por el sexo, pero son muy varoniles para defender sus fueros*».

«*Si el Demonio con sus artes de Flandes pretende echarnos, veremos quién es más fuerte si las mujeres o el Diablo*».

«*Tiempo de Vals*».

Sarsuela per a tiple, tenor i baix que relata l'enamorament d'una jove i un clergue i que es resol sense conseqüències. També en aquesta ocasió els últims versos tenen el toc simpàtic de la sarsuela:

«*Padre Rafael, contra lujuria, castidad*».

«*Lo sé, aunque en este caso.. contra lujuria, un importuno*».

«*El sino de Gotha*».

Tracta de com Gotha sol·luciona els seus problemes amorosos amb diverses dones al mateix temps.

«*Lola la Risueña*».

Sarsuela en un acte i tres quadres amb lletra de Manuel Ruiz Aguirre.

L'altre apartat a tractar és el dels «*pasodobles*». D'alguns d'ells ja he comentat algunes coses, com és el cas de «*Martínez*», per tant només referiré que tenen la força i el color d'aquest tipus de música.

Tots ells, inclòs el del «*Martínez*», tenen relació amb temes vila-realencs.

AMICS.

Un personatge, un home en concret, no és ningú sense els éssers que l'envolten, sense els amics. Es pot mesurar qui és una persona per la quantitat d'amics que té i Goterris en va tindre molts. Seria, doncs, injust parlar del mes-

tre i no parlar, almenys, d'aquells que formaren el seu cercle d'amistats més íntimes; això comporta reduir el comentari als que tingueren una relació més estreta i que, d'alguna manera, influïren en la seua obra i en la seua vida.

Entre tots podriem citar a:

FRANCISCO TARREGA.

Crec que no cal dir res de Tárrega. Sobradament conegut per tots, és el vila-realenc universal. Amic i mestre de Goterris, li va inculcar l'amor per la guitarra.

VICENTE MEZQUITA.

Deixeble de Goterris; concertista de guitarra i d'un valor no reconegut. Segons les cròniques de l'època bon concertista encara que es tenia que guanyar la vida cantant gojos de casa en casa.

MOSSÉN JOSÉ OCHANDO BIDL.

Sacerdot i amic de la infància que va estar sempre al costat del mestre fins l'hora de la mort.

FRANCISCO MORENO GIL.

Poeta vila-realenc, íntim del músic. Va nèixer a Vila-real el 4 de Febrer de 1868 (Tom XVIII de Naiximents, pàgina 279, A.E.A.V.) i morí a Vila-real el 15 de Gener de 1934 (Tom XV de Defuncions, pàgina 28 A.E.A.V.). Va ser el que versificà «*El Dragón de fuego*» i posà la lletra al «*Himne de Villarreal*». És autor de molts poemes que, com l'obra de Goterris, tampoc s'han publicat.

MANUEL ORTIZ.

Músic i company vingut de Barcelona, era el que feia les còpies i transcripcions de les obres i un dels principals promotors dels primers homenatges que se li feren a Goterris.

PEIRO.

Va ser el que va escriure la lletra de «*La Paloma*». Tots dos anaren a Madrid a promocionar l'obra amb els resultats ja coneguts.

JOSE ORTELLS LOPEZ.

Escultor vila-realenc que, igual que Tárrega, és de sobre conegut per tots. Autor de nombroses escultures, va ser el que va realitzar la làpida del nínxol de Goterris. Per una altra part també és un il·lustre vila-realenc del que hi ha molt que parlar.

Hi caben aquí, també, tots els alumnes i companys de la Banda de Vila-real i que eren raons d'espai és impossible de relacionar. Espere que ningú es senta ofès per això.

SEMBLANÇA

Quan vaig intentar la primera vegada començar a escriure sobre el mestre Goterris em vaig trobar en un gran compromís. Jo no coneixia més d'ell que el poquet que havia sentit parlar. Sabia que havia estat un bon director de la Banda, que havia escrit algunes obres conegudes com eren «*La Marcha de la Ciudad*» i «*El Himno a Villarreal*» i poc més. La veritat és que per a una persona com jo que no és fill del poble i que la seua cultura musical ratlla en la ignorància, això ja era molt. Perdut com estava vaig intentar recollir testimonis de la gent que l'havia tractat. Em va sorprendre que quedava poca gent que l'haguera conegut i els que quedaven no recordaven gaires coses d'ell, llevat del seu gendre. Em sentí una mica decebut al principi i decebut del tot quan es morí el senyor Antonio Meseguer.

Aleshores se'm plantejava una pregunta: Com era Goterris? Poc a poc he anat esbrinant la resposta i ara crec, dintre de les limitacions que suposa el no haver-lo conegut personalment, que puc respondre'm a mí mateix.

A la revista «*Arte y Letras*» que ja he citat, el periodista Fernandito Calpena fa una semblança física del mestre, d'estil cervantí:

«Mediana estatura, cara cetrina, de barba saliente, bigote pequeño y recortado, pómulos fuertes, frente despejada. Viste con desaliño grande. Un sombrero de paja que el tiempo oscureció, traje azul desgastado y descuidado, lleva una chalina hecha corbata con un nudo diminuto y calza alpargatas».

Sortosament per aquells anys la fotografia en blanc i negre ja n'estava prou perfeccionada i es conserven retrats del mestre que potser siguen més fidedignes que aquesta descripció.

El que interessa més és la part humana de la persona i d'aquesta part me n'ocuparé.

Diverses són les característiques que podríem destacar de Goterris; però tal vegada una de les més accentuades era el seu vila-realisme. Goterris era de Vila-real de cap a peus. Tant era de Vila-real que per no sortir del poble va deixar passar les grans ocasions de la seua vida, com va ser el perdre l'oportunitat d'estrenar «*El Dragón de fuego*», la seua magna obra, aquella en que tenia dipositades totes les seues esperances, per no anar-hi a Barcelona. Tant era de Vila-real que una de les seues aspiracions era triomfar i guanyar diners

per fer-se una casa al camp on poguera dedicar-se de ple a la composició i per fer una residència de vells al seu poble. Tant era de Vila-real que quasi bé totes les seues obres estan dedicades a la ciutat que el va vore nàixer.

Una altra característica de Goterris era el gran cor que tenia. Tan gran que tothom hi cabia. Ell no tenia res propi; tot ho compartia. Recordem si més no l'anècdota del cec a Madrid. I com aquesta en podria contar moltes.

En certa ocasió la seua dona va anar a la tenda a comprar creïlles per a fer el sopar. Com que no anaven gaire sobrats de diners les va deixar a deure i en arribar a casa les posà a la cuina y se'n va anar. Quan tornà ja havien desaparegut. Com que el mestre s'havia quedat a casa li preguntà si sabia alguna cosa de l'assumpte. Ell amb cara de xiquet que ha fet una malifeta li respongué que havia passat una gitaneta demanant queviures a li les havia donat perquè li havia fet llàstima.

Cal esmentar també la gran afició a la música. Sempre estava assegut davant del piano, escrivint. Moltes vegades la dona li posava el menjar a la taula i el cridava; però no li quedava a la senyora Vicenta altre remei que escarfar-lo una vegada darrerre l'altra perquè el seu home s'oblidava fins i tot de menjar.

Com a mestre i director era inigualable. Alhora enèrgic, alhora tendre i comprensiu. Als alumnes els renyava amb energia però al mateix temps tenia amb ells una gran comprensió i els demostrava una gran estima. Amb els músics feia igual. Quan assajaven era un director dur que no en deixava passar cap, però acabat l'assaig es convertia en l'amic que sol·luciona un problema i que està a la capçalera del llit vetllant al músic malalt les nits que feren falta per a què la família es prenguera un xicotet descans.

Caldria destacar també la gran facilitat que tenia per a compondre. Moltes vegades estant al Casino arribaven els músics que anaven a fer serenates i li demanaven què podrien tocar aquella nit. El mestre agafava un paper i en un moment els escrivia una peça.

En certa ocasió van anar a tocar una diana a les Alqueries. Com els mitjans de transport es reduïen a les espartenyas i el carro, el viatge es feia una miqueta llarg. En arribar se n'adonaren de què s'havien deixat les partitures al poble. Mentre els músics preniën un desdijuni es posà a escriure una diana nova que titularen antre tots «*Compromiso*» pel compromís en què s'havien vist.

Així era Pepe Goterris, «*el Rullet*». Un home del poble; un home pla i alhora un gran compositor. Goterris és un fill il·lustre de Vila-real una mica oblidat. Els xiquets a les escoles coneixen a Tárrega. Tots els anys es celebra la «*Semana de Tárrega*», però no celebrem, als menys, el «*Día de Goterris*» a nivell local.

Seria el meu desig que aquestes pàgines serviren per a que tot vila-realenc que es precie el conega una miqueta més.

EPÍLEG.

Després d'haver comprovat les dades que he pogut trobar del mestre Goterris, m'he adonat que en moltes coses escrites sobre la seua vida hi existeixen errors, és curiós que quasi bé en totes les biografies es confon la data de naixement, 1876 per 1873, que és la correcta segons hem vist als documents de l'Església Arxiprestal i als del Registre Civil. Aquest error pot ser degut a què al llibre de Mossén Benito Traver es dona com a data l'any 1876 i és probable que després tothom beguera d'aquesta font o d'altres que s'havien basat en ella.

També existeix una equivocació corrent a la data de nomenament com a director de la Banda. Va ser en 1911 i no en 1912 com es diu en alguns llocs.

Cal esmentar, tant sols com a curiositat, que els esdeveniments importants de la seua vida es produeixen al mes de Maig, mes molt significatiu per al nostre poble. Naix el Maig, es casa al Maig, al mateix mes el nomenen director i, finalment, mor al Maig. Tot un seguit de coincidències.

Una altra cosa que he vist molt clara i que m'han confirmat els testimonis ha estat que el mestre passà moltes penúries econòmiques durant la seua vida. Haguera pogut gaudir d'una posició bona d'haver pensat d'una altra manera. Quan se li estabilitzà una mica la vida fou quan el nombraren director de la Banda; però tot i així el sou era molt poc. Figurava a les nòmines de l'Ajuntament no com a director sinó com a emprat de consums amb un sou anual (l'any 1912) de 675 pessetes i un sou mensual de 36, 29, menys 1,69 de descomptes per contribució sobre utilitats, el que suposava un líquid de 34, 26 pessetes al mes. (Llibre de Nòmines de l'Ajuntament de Vila-real, 1912). Segons deia ell mateix, amb això i alguna classe que donava anava tirant. La veritat és que els mateixos músics li ajudaven; fins i tot el van ajudar a fer-se

la casa al carrer Bisbe Rocamora.

L'obra de Goterris està ahí, gairebé desconeguda. Amb aquestes últimes línies deixo el testimoni per a qui vulga donar-la a conèixer. Pepe Goterris «*el Rullet*», s'ho mereix.

FONTS.

- Registre Civil de Vila-real.
- Arxiu de l'Església Arxiprestal de Vila-real.
- Arxiu Municipal de Vila-real.
- Llibre d'Actes de la Banda de Música.
- Periòdic «DIARIO DE CASTELLON».
- Periòdic «HERALDO DE CASTELLON».
- Periòdic «LAS PROVINCIAS», de València.
- Periòdic «CASTELLON DIARIO».
- Periòdic «MEDITERRANEO».
- Arxiu de la família Meseguer Goterris.
- Altres citades al text.

ANEX DOCUMENTAL

CENTRO ARAGONÉS
CARRETAS, 4
MADRID

La Junta Directiva de
este Centro, en virtud de
concurso y de los meritos
que en V. concurren, en se-
sion del dia de ayer,
 nombro a V. Profesor
numerario de Guitarra
y Bandurria.

Lo que tengo el honor
de Participar a V. para
su conocimiento y efec-
tor coniguientes.

Diez que a V. m. d. a.
Madrid 14 de Octubre 1906

El Secretario 1º

1906
El Presidente

Nuestro Presidente

CENTRO ARAGONÉS
CARRETAS, 4
MADRID

Dr. N. José Goterris

to d.
Javi Gatemi.

Villanueva

Muy distinguido to-
mo: Recibo su carta, y con un
cho gusto le complacencia; pero
hace tiempo que tengo autan-
do al maestro Barrera, para
poder enviar a "La noche del
sábado".

Después de serle más útil en
otra ocasión, queda de V. Atte. t. d.

J. E. C. M.

J. E. C. M.

19-10-916.

to d.
Javi Gatemi.

Villanueva

Muy distinguido to-
mo: Recibo su carta, y puedo
V. desde luego elegir una obra,
a elección de "La noche del sábado",
"La guerra bruta", que ya los
tengo comprometidos.

De V. Atte. t. d.

J. E. C. M.

25-10-916.

to L.
 José Götanes.

Villanueva.

Muy distinguido
 Sr. mío: Recibo su atenta carta,
 y queda V. autorizado para que
 me entregue a la adaptación
 técnica de "El dragón de fuego".
 Pero debo advertirle que yo, por
 mis ocupaciones y trabajos, no
 podré hacer dicha adaptación.

De V. muy atte. S. S.

J. Benavente

22-11-92

Madrid, Dic. 26. 921

h. D. José Götanes.

Querido amigo: Acabo de
 recibir sus dos cajas de man-
 darinas, y exencio decirle a
 usted cómo han sido reci-
 bidas por la gente me-
 nuda. De modo que en nom-
 bre de los chipiños y en el
 mío, muchísimas gracias.

Nada me dice V. de sus
 proyectos. ¿Hace V. algo?
 Yo le mandaré un

complet uno de estos dos,
pues he hecho dos y no me
gustan.

Feliz salida y entrada de
año, y hasta dentro de poco,
por la escombros, viente co-
mo grato a su amigo
que le quiere

Ruiz de Velasco

Al Ilmo. Ayuntamiento.

El autor

Marcha de la
Ciudad.

Premiada en los "Juegos florales" celebrados en Villa
real el 14 de mayo de 1922.

Villarreal 25 junio 1922.

José Gómez

Handwritten musical score for a 12-piece band. The score is written on multiple staves, each labeled with an instrument. The instruments listed are: Flutes, Piccolo, Clarinet, Bassoon, Alto Saxophone, Tenor Saxophone, Baritone Saxophone, Trumpet, Trombone, Euphonium, Tuba, and Drums. The music is written in a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The lyrics are written below the staves, and the score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings.

A handwritten musical score for the song 'The Rose Tree'. The score is written on ten staves. The first staff is the melody, followed by four staves of accompaniment (likely for piano and voice), and five staves of further accompaniment. The music is in 3/4 time and features a key signature of one flat (B-flat). The lyrics 'The Rose Tree' are written below the staves. The score is handwritten in ink on aged paper.

COL·LECCIÓ «TEMES VILA-REALS»

SERIE I (Exhaurida)

1. I Certamen Literari «Ciutat de les taronges». Diversos autors. 1982.
2. Villarreal a lo largo del siglo XX (Recorrido sentimental). Esteban Carda Rius. 1983.
3. II Certamen Literari «Ciutat de les taronges». Diversos autors. 1983.
4. Villarreal en la Guerra de Sucesión. Benito Traver García. 1983.
5. III Certamen Literari «Ciutat de les taronges». Diversos autors. 1984.

SERIE II

1. Premis «Ciutat de Vila-real» 1984. Diversos autors. 1984. (Exhaurit).
2. En torno a Tárrega. Diversos autors. 1984. (Exhaurit).
3. Villarreal y sus santuarios. Carlos Sarthou Carreres. 1985. (Exhaurit).
4. El Millars, espacio natural amenazado. Francisco Valverde Fortes. 1985.
5. Premis «Ciutat de Vila-real» 1985. Diversos autors. 1985.
6. Gumbau, la rehumanización del arte. Francisco Agramunt Lacruz. 1985. (Exhaurit).
7. Antología de Azael. P. Luis María Llop. 1986.
8. Historias de Nuestra Señora de Gracia. José M^a. Doñate Sebastián. 1986.
9. Premis «Ciutat de Vila-real» 1986. Diversos autors. 1986.
10. Vila-real, calles y plazas. Nomenclator. 1986. (Exhaurit).

SERIE III

1. Tatuatges. Miquel López Crespi. 1987.
2. Les festes a Vila-real en el segle XIX. Pasqual Mezquita Broch. 1988.
3. Aproximació a la germania a Vila-real (1520-1521). Vicent L. Salavert Fabiani. 1988.
4. I em faré trobador del teu somriure. Enric F. Dobón Gómez. 1988.
5. En torno a Tárrega (2ª edició revisada). Diversos autors. 1988.
6. Gent d'ahir (Evolució demogràfica de Vila-real 1274-1808). Santiago Vilanova Añó. 1988.
7. Polo de Bernabé y su tiempo. Emilio Llueca Ubeda. 1989.
8. Una societat trencada (Botiflers i maulets a la Vila-real de la transició borbònica). Vicent Gil Vicent. 1989.
9. Aviram espars. Antoni Albalat Salanova. 1989.
10. Escenalls dels miratges. Manuel Garcia i Grau. 1989.
11. El lèxic dels adolescents a Vila-real. M^a. Dolors Carda i Monzonís. 1990.
12. L'edat deserta. Maria Soledad González i Felip. 1990.
13. El mestre Goterris. Emili J. Santos Andrés. 1990.
14. Vida i mort a Vila-real al segle XIX. Pasqual Mezquita i Santiago Vilanova. (en preparació).
15. Estampes i miracles de Sant Pasqual. Diversos autors (en preparació).

Aquest llibre
«El mestre Goterris»
s'acabà d'imprimir als
tallers de Sichet a Vila-real
el dia 6 de maig de 1990,
60 Aniversari de la mort
de José Goterris Sanmiguel
i en homenatge al gran músic vila-realenc